

Den næste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til lov om ændring i lov om afsætning af frisk dansk frugt og danske gartneriprodukter.

Valgt blev: *Chr. Rasmussen, Bladt, Jørgen Peder Hansen, Evald Kristensen, Camma Larsen-Ledet, Carl Nielsen, Viola Nørlov, Teichert, Peter Larsen, Søren Jensen, Finn Poulsen, Skov Thalesen, Niels Ravn, Chr. R. Christensen, Gerda Møller, Kirkegaard og Morten Lange.*

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om ændring i lov om boligbyggeri.

(Lovforslaget (nr. 23) findes i tillæg A. sp. 413, fremsættelsen i tidenden sp. 796).

Formanden: Sammen med denne sag foretages den sidste sag på dagsordenen, nemlig:

Første behandling af forslag til lov om ændring i lov om hypotekforeninger. (Hypotekforeningernes lånegrænse).

(Lovforslaget (nr. 24) findes i tillæg A. sp. 411, fremsættelsen i tidenden sp. 803).

Lovforslagene sættes til forhandling.

Axel Ivan Pedersen: Det kan ikke nægtes, at det er en tiltalende målsætning, den højtrædede boligminister har opstillet for den fremtidige boligpolitik, sådan som den er kommet til udtryk i de forslag til ændringer i boligloven, ministeren har fremsat, og i den fremsættelsestale, boligministeren holdt i sidste uge. Lovforslaget tager sigte på at forøge boligbyggeriet, hvilket alle er enige i er nødvendigt, hvis behovet skal dækkes. Det tager ligeledes sigte på at lempe de resterende restriktioner og nå frem til en endelig frigørelse, som man fra et vist politisk hold med en tvivlsom ret anser for at være et ufejlbarligt middel til løsning af boligproblemerne. Endvidere tilsigtes en større opsparring til boligformål gennem forhøjelser af såvel lejernes som parcelhusvejernes indskud i det fremtidige byggeri.

I det følgende skal jeg tillade mig at gøre

nogle bemærkninger til disse hovedlinjer i det fremsatte forslag til lov om ændring i lov om boligbyggeri, men jeg kan ikke undlade at sige, at forslaget i sin tendens ikke adskiller sig væsentligt fra det forslag, den tidligere boligminister fremsatte den 7. november i fjor, og som igennem en måneds udvalgsarbejde bragte os meget nær et boligforlig, et forlig, som et enkelt parti forhindrede — angiveligt fordi boligproblemerne skulle benyttes i valgkampen, hvilket ikke have været muligt, hvis forliget var blevet gennemført.

På baggrund af hele udviklingen siden da er der heldigvis adskillige, som kan indse, at man ikke gjorde samfundet nogen tjeneste ved en sådan holdning, heller ikke derved at et juleforlig havde indebåret andre muligheder. Nu er valget imidlertid overstået, og med det resultat, det gav, må man vel forvente, at der på baggrund af de løfter, der fra alle sider blev givet, for så vidt angår boligspørgsmålet, må følge et forøget ansvar, der gør det muligt at komme et betydeligt stykke nærmere problemets løsning. Det er nemlig ikke tilstrækkeligt at gøre gældende, at regeringen ikke har løst boligproblemet, samtidig med at man antyder, at der kan bygges langt mere, end skønt man er klar over, at alle bygearbejdere er i arbejde, og at materialeproducenterne har fuldt op at gøre. Man må også være villig til at betræde veje, der på baggrund af den kendsgerning, at vi har den største boligproduktion, vi nogen sinde har haft, kan sætte produktionen yderligere i vejret.

Derfor vil jeg også gerne — man må jo godt være objektiv i sin bedømmelse af oppositionen — tage de 3 skovle jord, der på det konservative landsrådsmøde blev kastet på begrebet „de 4 gamle partier“, som udtryk for, at der er vilje til selvstændig handling, og som udtryk for, at man er parat til en positiv indsats til løsning af et påtrængende problem, men også en løsning, der tager sigte på at hjælpe dem, som i første række har hjælp behov. Med denne sidste bemærkning hentyder jeg til, at det, som det først og fremmest drejer sig om, er at bygge i de områder, hvor boligmangelen er størst, og så at bygge til priser, som de boligsøgende vil være i stand til at betale. Der er jo ikke meget godt ved at bygge,

[Axel Ivan Pedersen.]

som man har gjort visse steder, lejligheder og parcelhuse, som ingen — eller så godt som ingen — er i stand til at betale, så man er kommet i den paradoksale situation, at der er bolignød, selv om der står i snesevis af lejligheder og huse ledige.

Når det derfor er tanken at videreføre frigivelsesprocessen ved udstedelse af et nyt frigivelsescirkulære, som ministeren bebudede, kan jeg kun sige, at det glæder mig, at dette bliver fulgt op af et forslag om at udvide rammen for det sociale byggeri — det eneste område, på hvilket man hidtil har sat noget ind på at bygge til overkommelige huslejer. Det er blot et spørgsmål, om den foreslåede forøgelse ikke ligger i underkanten af, hvad vi i socialdemokratiet må anse for rimeligt. Den i boligloven af 1958 fastsatte sociale kvota på 10.000 boliger blev fastsat på grundlag af en årlig boligproduktion på ca. 22.000 boliger. Vi er nået op på over 33.000 boliger færdiggjort om året og kommer for indeværende år endnu højere, så det havde ikke været unaturligt, om den sociale kvota var forhøjet med 50 pct. i forhold til 1958, selv om en sådan forhøjelse vel nok måtte aftrappes over en 3-årig periode.

Det må imidlertid ikke opfattes som en kritik af forslaget, men som et hjertesuk, også fordi hele forøgelsen synes at skulle komme det, man kalder industrialiseret byggeri, til gode. Jeg er helt på det rene med, at en virkelig forøgelse af byggekapa- citeten går gennem rationalisering og industrielt byggeri, men jeg vil dog gerne pege på, at der inden for det mere traditionelle byggeri er en udvikling i gang, så man også på dette område kan forøge kapaciteten. Jeg synes, det var rimeligt, at dette traditionelle byggeri i sine bestræbelser for at følge udviklingen op også fik en chance gennem en forøget byggekquota og langtidsaftaler, således at man kan få lejlighed til at vise, at man kan følge med såvel i teknisk som i økonomisk henseende. I sidstnævnte henseende har det utraditionelle byggeri hidtil i for ringe grad vist sin konkurrenceevne, men måske vil en forlængelse af planlægningsperioderne med de foreslåede 2 år støtte sagen og sætte sine spor i en nedbringelse af byggepriserne. Det er også det, boligministeren tilstræber med sine forslag

om at billiggøre byggeriet, og det kan jo ikke nægtes, at planlægning på længere sigt i forbindelse med mere rationelle bygge- metoder, enten det så bliver traditionelt eller såkaldt utraditionelt byggeri, måtte kunne give den ønskede virkning.

Men planlægning alene gør det ikke. Der må også være en vis kontinuitet i selve byggeprocessen, en vis rytme, og den må alle de, der deltager i arbejdet, være med til at skabe.

Når talen i øvrigt drejer sig om traditionelt byggeri, har jeg mærket mig, at ministeren i sin fremsættelsestale gjorde nogle bemærkninger med henblik på lovens § 20, og jeg vil gerne have bekræftet af den højtærede boligminister, at det er rigtigt, når jeg har forstået det således, at han ikke vil udelukke, at det traditionelle byggeri kan komme i betragtning inden for de fastlagte rammer og i langtidsaftaler. Det ville jo unægtelig være rart, hvis den udvikling, vi har været vidne til i alle andre grene af produktionslivet, en udvikling, der har billiggjort varerne og givet det resultat, at de flest mulige har haft en chance for at dække deres behov, også blev almindelig inden for så elementært et område som boligen.

Man må imidlertid gøre sig klart, at det ikke er byggeomkostningerne som sådanne, der alene er afgørende for boligudgiftens størrelse. Grundudgifterne spiller også en betydelig rolle. Men de såkaldte kapitaludgifter udgør jo en overvejende del af selve boligudgiften, og det er et forhold, der nok kan give anledning til overvejelse.

Jeg vil i øvrigt i forbindelse med spørgsmålet om byggerytme gerne pege på betimeligheden af, at datoen for påbegyndelse af vinterbyggeri rykkes frem. På baggrund af den diskussion, der blev ført her i salen tidligt på året, nærmere betegnet i vinter, om vinterledigheden i byggefagene, burde byggetilladelser behæftes med en klausul om, at det pågældende byggeri skal iværksættes inden for en bestemt tidsfrist.

Det spørgsmål, som jeg nævnte med hensyn til kapitaludgifterne, vil jeg i øvrigt gerne uddybe med nogle flere bemærkninger. En af årsagerne til, at vi har de lave obligationskurser, som vi har i øjeblikket, er jo det kolossale udbud af obligationer, der finder sted. Vi har en obligationsmasse på

[Axel Ivan Pedersen.]

over 30 milliarder kr., hvoraf der kun udtrækkes ca. 1 pct. om året eller imellem 10 og 15 pct. af det beløb, hvormed obligationsmassen stiger hvert år på grund af den byggeaktivitet, der allerede eksisterer. Det må derfor forekomme indlysende, at en forøget boligproduktion vil stille yderligere krav til obligationsmarkedet, og det er da også på denne baggrund, man skal anskue forslagene om større eget indskud såvel i det sociale byggeri som i privat parcelhusbyggeri, altså en større opsparing til boligformål. Det er imidlertid i det lange løb en fordel for de pågældende, idet en lavere prioritering til høje renter med de kurser, vi har, giver en tilsvarende lavere boligudgift. For det sociale byggeris vedkommende vil de 4 pct. mere i eget indskud udgøre en besparelse i lejen på mellem 300 og 400 kr. om året, og det bliver ikke mindre for parcelhusejernes vedkommende.

I denne forbindelse kan jeg ikke lade være med at gøre et par bemærkninger om de statslån til boligbyggeri, som vi havde i sin tid, men som det politiske klima i sidste halvdel af 50'erne gjorde det nødvendigt at forlade. Alle de velsignelser, man sagde ville flyde af en sådan handle måde, er imidlertid udeblevet, og det står da vist klart for de fleste, at det ikke er blevet nogen ubetinget fordel for det danske samfund, højst da for de kapitalinteresser, der nu over fondsbørsen er i stand til at profitere i højere grad end tidligere af byggeriet, også i den sociale sektor. Alene den omstændighed, at man nu eksperimenterer med muligheden af indeksregulerede obligationer, er i sig selv et bevis for nødvendigheden af at bøde på en udvikling i hele vort realkreditsystem, som ingen havde forudset, og som nationalbanken heller ikke trods hæderlige anstrengelser indimellem er i stand til at bøde på. Det kan som bekendt ikke nytte at græde over spildt mælk, men det er somme tider oportunt at erindre sig fejltagelser for ikke at gentage dem.

Den forøgelse af eget indskud, som fremtidig skal til — jeg håber, vi kan blive enige herom — hjælper nok noget på forholdene, men ikke tilstrækkeligt. Jeg tror ikke, som det er antydnet i de indledende bemærkninger til lovforslaget, at man kan

undgå en øget belastning af lånemarkedet med den foreslåede egenfinansiering. Der er nemlig andre områder i samfundslivet, hvor foreteelserne er af en sådan karakter, at det må forekomme rimeligt at tage dem op til fornyet overvejelse, fordi disse foreteelser også virker med til boligfordyrelse. Som bekendt har man f. eks. i det industrielle byggeri og værkstedsbyggeriet nogle meget rummelige ekstraordinære afskrivningsregler på bygninger, afskrivningsregler, som man gennemførte for at lette den industrielle udvikling, og som har betydet overordentlig meget, men det er jo et spørgsmål, om det er af så afgørende betydning i dag. Jeg ved det ikke; de fleste vil vel nok mene og måske også med rette, at det er uomgængelig nødvendigt at fortsætte den industrielle udbygning, men på baggrund af, at der på alle områder er mangel på arbejdskraft, kan man også med rette stille det spørgsmål, om tempoet for denne industrielle udbygning er det rigtige, og om den industrielle udbygning, der finder sted, ene og alene har produktionsmæssigt nødvendige formål, eller om den er dikteret af skattetekniske årsager.

Vi må nemlig ikke glemme, at det ikke er bygherren alene, der betaler; alle vi andre er med dertil på baggrund af de eksisterende afskrivningsregler med højst ejendommelige virkninger. En 40 pct.s ekstraordinær afskrivningsregel med 10 pct. om året på industrielle bygninger de første 4 år ved siden af den ordinære afskrivning på de sædvanemæssigt gældende 1½-2 pct. om året vil i mangfoldige tilfælde betyde, at de pågældende bygninger afskrives betydelig hurtigere, end prioriteterne afdrages, hvilket med andre ord igen vil sige, at de pågældende får skattelettelse, ikke alene for de ekstraordinære og ordinære afskrivninger, men også vedblivende får det for renteudgifterne på prioritetsgælden, selv om denne er betydelig større end den bogførte nedskrevne værdi af de pågældende bygninger.

Hvad dette betyder på obligationsmarkedet, behøver jeg næppe at give nærmere forklaring på, men jeg må føje en interessant kendsgerning til, nemlig at det er muligt for virksomheder, som byggede for blot nogle få år siden, i kraft af den siden da stedfundne konjunkturudvikling at søge

[Axel Ivan Pedersen.]

tillægslån og derved opnå en prioritering på over 100 pct. af de egentlige byggeomkostninger, samtidig med at man har benyttet 40 pct.s reglen i de mellemliggende år.

Det vil efter min mening ikke være urimeligt at foretage en gennemgribende undersøgelse af disse forhold, eventuelt med henblik på at indføre en ordening, hvorefter de foretagne afskrivninger ikke må overstige prioritetsafdragene. Det forekommer mig lidet rimeligt, at man gennem obligationsmarkedet tilfører virksomhederne driftskapital og derved gør boligerne dyrere for befolkningen. Jeg kan ikke indse, det er mere berettiget at subsidiere fabriksbyggeri end socialt boligbyggeri. Jeg kan derfor ikke komme bort fra den tanke, jeg tidligere har været inde på om betimeligheden af at se nøjere på tillægslåne. Det forekommer mig ikke aldeles rimeligt, at der over langfristede kreditter i realkreditinstitutterne skaffes driftskapital til virksomheder som nævnt eller kortvarige forbrugsgoder til befolkningen. Man siger ganske vist, at tillægslåne er en mindre procent af de samlede udlån, men topbelastningen ville dog formindskes, hvis tillægslåne ikke eksisterede eller kun blev givet på et meget kort åremål. Lad mig i samme forbindelse endnu en gang nævne spørgsmålet om at lade udenlandsk kapital under en eller anden form få indpas på obligationsmarkedet.

Lovforslaget indeholder en række andre bestemmelser, som betyder en lettelse i forhold til de nugældende bestemmelser. Af disse vil jeg pege på bestemmelsen om, at kommunerne er pligtige at yde lån eller kaution for i det mindste en del af eget indskud i det sociale byggeri, for så vidt de pågældendes indtægter ikke er over en vis størrelse. Det er en god bestemmelse, fordi den tilstræber at hjælpe dem, som har hjælp behov, og jeg håber, at der må være vilje til i det høje ting at nå frem til enighed om en lovgivning, der har dette mål.

Tiden er nu inde til handling. Tidens mest presserende problem må nu finde en løsning. Folketinget må med det fremsatte lovforslag som forhandlingsgrundlag vise sin ærlige vilje til at nå frem til en løsning, som tager sigte på først at hjælpe den del af befolkningen, som har et virkeligt bolig-

problem, og som er i nød. Det er en yderst vigtig samfundsopgave at medvirke hertil; det er vi fra socialdemokratiets side villige til, og jeg håber da også, at andre er det.

Jeg håber også, at man herefter vil forlade den form for højst usaglig agitation, der blev ført under valgkampen. Man kunne måske nok dengang vinde nogle mandater på en agitation om, at bare man gav det hele fri, var alle problemer løst. Så let går det nu ikke, det ved jo alle i denne sal. Skal vi derfor komme nogen vegne, må der anlægges realpolitiske synspunkter og foretages saglige overvejelser. Thi når alle bygningsarbejdere er i sving, materialeproduktionen går på højeste gear og der ingen arbejdskraftreserve findes, kan enhver regne ud, at skal der bygges flere boliger — og det er vi jo enige om at der skal — er der kun to muligheder, der står os åbne: for det første at gennemføre mere rationelle byggemetoder med større kvota, for det andet at begrænse andet byggeri til fordel for boliger. Begge muligheder står os åbne; vi behøver ikke at nøjes med den ene. Vi har en mulighed for at benytte os af begge. Det er jo et spørgsmål, hvad vi ved et forhåbentlig sagligt udvalgsarbejde kan blive enige om, et udvalgsarbejde, som vi meget gerne deltager i og går ret fordomsfrit ind i.

Det ligger efter min mening i dag således, at problemerne er lagt i folketingets hænder. Spørgsmålet er, om man vil andet end snakke om tingene, eller om man vil gennemføre de nødvendige foranstaltninger. Nu er ansvaret folketingets, og jeg spørger: er man parat til at tage dette ansvar?

Samtidig med fremsættelsen af dette forslag om ændringer i boligbyggeloven, som vi altså — og det håber jeg man har fået indtryk af igennem de bemærkninger, jeg har fremført — vil give en yderst villig og saglig behandling i udvalget, har den højtærede boligminister også fremsat et forslag til lov om ændring i lov om hypotekforeninger. Det er et lovforslag, der kun kan karakteriseres som en konsekvens af lovforslaget om ændringer i boligloven. Vi er naturligvis villige til at medvirke ved gennemførelsen af dette forslag, og jeg vil gerne — jeg siger det endnu en gang — indbyde til et sagligt samarbejde omkring disse problemer.

Finn Poulsen: Ja, der er da ingen tvivl om, at vi fra venstres side vil medvirke til et sagligt samarbejde til løsning af boligproblemerne, og det ærede medlem hr. Axel Ivan Pedersen har aldrig forgæves kaldt på vort saglige samarbejde. Nu er ansvaret folketingets, siger det ærede medlem. Det er det, men det er i allerhøjeste grad også regeringens med de oplæg, regeringen kommer med til drøftelse i det høje ting.

Nu ville jeg forfærdelig gerne være begyndt med at være venlig over for den højtærede boligminister, men det kan jeg forhåbentlig få lejlighed til senere. Jeg kan ikke rigtig få det her i oplægget, fordi jeg i modsætning til det ærede medlem hr. Axel Ivan Pedersen absolut ikke er imponeret af det lovforslag, der her er fremsat. Min reaktion var i hvert tilfælde på baggrund af den situation, vi nu engang har, og den valgkamp, vi lige har været ude i, så afgjort skuffelse. Nye linjer i boligpolitikken har været parolen i lang tid. Det har man stillet i udsigt, ikke mindst under valgkampen, og der er ingen grund til at tale om valgkampen med særlig adresse til oppositionen, i hvert fald ikke med adresse til mit parti. Hvis løfterne under valgkampen var for store, så var de det ikke mindst fra socialdemokratiets side.

I sin fremsættelsestale sagde den højtærede minister, at lovforslaget skal ses som et led i en fremtidig boligpolitik, og jeg forstår denne udtalelse således, at ministeren er helt klar over, at der endnu mangler adskillige led, før man kan tale om en boligpolitik overhovedet. Det siger sig selv, at det for os bliver en noget usikker opgave at bedømme det led, der nu forelægges os, så længe man ikke kender regeringens øvrige planer. Må jeg sige til det ærede medlem hr. Axel Ivan Pedersen, at vi vil samarbejde; men så længe vi ikke kender regeringens endelige mål for boligpolitikken, er der vel næppe megen udsigt til, at vi kan stemme for et enkelt led, eller at vi kan finde det hensigtsmæssigt at gennemføre et enkelt led. Skal det gennemføres, som nu foreslås, skal der i hvert tilfælde ske væsentlige ændringer i det.

Må jeg minde om debatten sidste år, efteråret 1963. Dengang var det vort standpunkt, at tiden var moden til gennemførelse af sådanne ændringer i loven om boligbyg-

geri, at boligbyggeriet blev frigjort, som vi sagde, fra den hidtidige centrale ledelse i boligministeriet. Vi fremhævede, at vi var villige til at drøfte en overgangsordning for det københavnske område, således at byggestopet her blev afviklet mere gradvis, og vi gjorde under udvalgsarbejdet gældende, at kun den frie og lige konkurrence kunne sikre den vækst i boligproduktionen, som vi alle tilstræbte, og den måtte have mulighed for at virke i boligbyggeriet på ganske samme måde som i andre produktionsvirksomheder. Vi fremhævede dengang, at det var væsentligt, at forholdet mellem de sociale byggeselskaber og andre bygherrer blev rettet op, således at vilkårene blev lige.

Vi føjede til — det vil man sikkert også erindre — at vi var villige til at yde støtte til mindstbemidlede, til en række særligt ramte medborgere og til løsningen af særlige opgaver i det hele taget. Vi sagde også, at vi som et led i en frigørelsespolitik fandt det helt hensigtsmæssigt og rimeligt at skærpe kravene til egenkapital ved nedsættelse af de høje lånegrænser. Vi kom her med en antydning, og vi føjede også til, at vi var indforstået med at beholde den nuværende høje lånegrænse for det byggeri, som skulle dække den mindstbemidlede del af befolkningens behov.

Sådan var vor stilling sidste efterår, og jeg kan ikke se, at der er noget i den udvikling, vi har været igennem, der taler for en ændring af dette standpunkt, der naturligvis er begrundet i ønsket om at få det størst mulige byggeri. Vi ønsker ikke frigørelsespolitik for frigørelsens skyld, men fordi frigørelsespolitikken betinger den konkurrence, som er en forudsætning for at få forøget boligernes antal og kvalitet, og få sænket omkostningsniveauet.

Nu skal jeg ikke tage alle argumenterne for frigørelsespolitikken og mod reguleringspolitikken op igen. Vi har drøftet det rigeligt i de 4 år, jeg har haft den ære at være ordfører for venstre i disse spørgsmål. Men det er dog vist alligevel værd at pege på, at som situationen er i dag, må forudsætningerne for en virkelig frigørelsespolitik på byggeriets område vel nærmest være blevet forbedret. Obligationskursernes nuværende niveau — uanset hvad årsagen er — skulle vel ikke kunne undgå at hæmme byggeriet, og vi står nu lige over for den periode, da

[Finn Poulsen.]

de skærpede finansieringsregler, vi gennemførte sidste år, da vi gik over fra nettoberegningsprincippet til bruttoberegningsprincippet, skal til at gøre sig gældende. Der er bogstavelig talt ikke opført bygninger, hvor skærpselsen endnu har virket; den kommer først nu.

Jeg synes også, at erfaringerne fra de uregulerede områder kunne tyde på, at det ikke var helt ved siden af, når vi sidste år hævdede, at det var muligt med lidt mere mod at gøre byggeriet frit. Jeg synes, den udvikling, der er kommet i Odenseområdet, tyder på, at det var rigtigt, når jeg sidste år hævdede, at man godt kunne give Odense fri med det samme, og at man også godt kunne være mere store over for de 18 kommuner ved Ålborg — og mon ikke den tidligere højtærede boligminister vil indrømme, at det var rigtigt?

Det, der nu foreligger i det fremsatte lovforslag og i den redegørelse, ministeren har givet om sine tanker om fremtidig administration af byggerereguleringen, har, så vidt jeg kan se, en helt anden tendens end den, vi har givet udtryk for. Jeg synes ikke rigtig, at det foreliggende, når man skal tage den politiske situation og talen om samarbejde i betragtning, på rimelig måde imødekommer vore synspunkter; men jeg håber, at vi kommer væsentligt længere under udvalgsforhandlingerne.

Må jeg om selve boliglovsforslaget og de enkelte bestemmelser uden at gå i detaljer sige, at vi principielt kan tiltræde forslaget om fremskaffelse af mere egenkapital for at fremme opsparingen til boligbyggeri; men udformningen af den højtærede ministers forslag er ikke rigtig. En generel nedsættelse med 5 pct. — i de sociale selskaber 4 pct. — forekommer mig ikke rigtig. Hvis forslaget gennemføres, vil forskellen mellem de sociale selskaber og andre dele af byggeriet jo fastholdes og forstærkes, og det betyder, at lånegrænsen for byggeri med lån i tredjeprioritetsinstitutter fremtidig, hvor man ikke har supplerende sikkerhed, går ned fra 75 til 70 pct.; der stilles altså krav om en egenkapital på 30 pct. i stedet for 25. Det synes jeg ikke er nødvendigt, og det er i strid med traditionel dansk politik på dette område. Vi skulle se at nå frem til de normale forhold. Det må dog være rimeligt,

at når folk har skaffet sig 25 pct. af, hvad det koster at bygge sig et hus eller skaffe sig en lejlighed, bør de også have det. Det er slet ikke dér, tampen brænder. Den brænder dér, hvor der i øjeblikket kan lånes op til 94 pct. — og i praksis kan det godt være mere — 90 pct. eller 85 pct. Her går lovforslaget ud på, at grænserne skal ned til 90, 85 og 80 pct. Det er dér, problemet ligger, og det må vi naturligvis drøfte.

Der er en hel del saglige spørgsmål, som skal drøftes, også forsikringsgarantiens placering, hvis man går ned. Det er dog et spørgsmål, om det er nødvendigt at tage denne udgift med, hvis man går så langt ned, som man tænker sig. Jeg mener, vi må prøve at forme reglerne således, at det ikke bliver generende i større omfang end højst nødvendigt for tredjeprioritetsinstitutterne, som er en god form i dansk boligpolitik, og som ingen har grund til at fortryde.

Altså, det er de høje lånegrænser — og fortrinsvis 90 pct.- og 85 pct.-grænserne — der er grund til at se på, ikke mindst når vi ser det i forbindelse med den bestemmelse, der indeholdes i § 73, ifølge hvilken den højtærede ministers forslag jo svækker — det er bevidst, det er jeg klar over, det har sin særlige begrundelse — det krav til egenkapital, som man lige har stillet ved at sætte lånegrænserne ned. Man udvider mulighederne for, at de, der bygger, de, der ønsker at leje eller kan komme til at leje i sociale selskaber, ved at henvende sig til kommunerne kan få særlig støtte, kontant i visse tilfælde, lån eller garanti for boligandel eller -indskud efter visse nærmere kriterier. Det er egentlig ejendommeligt. Det vil altså sige, at den del af befolkningen, som kan komme i betragtning ved de sociale selskaber, men hvis økonomiske vilkår i øvrigt er ganske tilsvarende den del af befolkningen, der ikke kan komme i betragtning, fordi reglerne principielt omfatter mindrebemidlede, altså kan skaffe egenkapitalen på en lettere måde end alle andre. Det er dog en forskelsbehandling, som der ikke er megen rimelighed i.

Nu vil jeg gerne her sige, at jeg ikke på forhånd afviser en udvidelse af § 73, men at jeg meget gerne vil drøfte det nærmere. Jeg vil gerne have at vide, hvad der egentlig ligger heri, for som det er formuleret, er der

[Finn Poulsen.]

faktisk mulighed for her at skaffe den kapital, som man forlanger fra den pågældende selv ved lånegrænsernes fastsættelse, ved lån gennem kommuner, altså i de almindelige pengeinstitutter. Det er højst påkrævet at drøfte denne bestemmelse nærmere.

Der er mange andre ting i lovforslaget. Det skal jeg lade ligge. Derimod må jeg om den anden del af den højtærede boligministers redegørelse, alt det, der går på administrationen og igangsættelsesstoppets afvikling, sige, at det er også utilfredsstillende. Der er ikke rigtig noget i det, og der er noget, som forekommer højst betænkeligt. Udgangspunktet kan vi selvfølgelig være enig i. Produktiviteten må forberedes og forbedres ved langtidsplanlægning. Jeg skal ikke bestride, at langtidsplanlægning i boligproduktion er en nødvendighed; det er så bestemt ikke nogen ny opfindelse. Det er imidlertid det, de hidtidige regler har forhindret. Man sætter sig det mål at opretholde reguleringerne — selv om man giver visse indrømmelser, opretholder man dem alligevel i det store og hele efter de hidtidige principper — og samtidig sætter man sig det mål at fremme langtidsplanlægning. Det er uforenelige størrelser. Man kan ikke gennemføre en reguleringspolitik, bestemt af de øjeblikkelige situationer, der kan opstå af økonomiske, politiske eller andre grunde, og samtidig hævde, at man kan planlægge en langtidsproduktion. Langtidsplanlægning tager tid, den er dyr, den koster penge, men den forudsætter ro, og den forudsætter, at der ikke pludselig kommer indgreb. Den højtærede ministers opgave er altså uløselig. De to ting kan ikke forliges. Hvis man derfor vil langtidsplanlægge og fremme dette, må bestræbelserne gå ud på at komme af med regulering. Vil man så sige til mig, at det kan vi ikke, for arbejdsmarkedets forhold er sådan, at der er en prop, der er en flaskehals, det går galt o. s. v., så tror jeg ikke på det, men det kan man selvfølgelig ikke tage som noget argument; det forlanger jeg heller ikke. Jeg tror imidlertid, man i ganske betydelig grad overvurderer dette. Byggeriets samlede stilling i hele vort erhvervsliv er ikke så forfærdelig afgørende, selv om den er vigtig, en nøgleindustri og alt det dér. Det er jeg fuldstændig klar over. På en række områder har

vi imidlertid et arbejdskraftproblem, uden at nogen drømmer om at skride til regulering af den grund. Af en eller anden mærkelig grund har man forelsket sig i byggeriet og skrider ind med reguleringer til skade — som vi har set det — for en hensigtsmæssig udvikling af hele byggeriet. Jeg vil altså gerne om forholdet mellem reguleringspolitik og langtidsplanlægning sige, at det kan ikke forliges.

Der er et forhold til, som gør mig betænkelig, nemlig dette, at man fortsætter den påtænkte langtidsplanlægning. Man tænker sig jo, at den alligevel skal ske under en eller anden form for regulering fra statens side gennem boligministeriet, og så forudsætter man, at den i særlig grad skal ske ved, at man skal begunstige det industrialiserede montagebyggeri — og det industrialiserede montagebyggeri gennem de sociale selskaber, selv om det måske ikke direkte står der.

Jeg er klar over, at kapacitetsudvalgets betænkning er den højtærede ministers udgangspunkt. Det er naturligvis et udmærket stykke arbejde, og disse mennesker er på mange områder langt mere indsigtfulde i mange forhold end vi andre, men det er et meget betænkeligt udgangspunkt, hvis man ikke går meget kritisk til værks, for betænkningen er — trods alt, hvad der kan siges af godt om den — ensidig og usikker. Den belyser ikke med tilstrækkelig sikkerhed forholdet mellem arbejdskraftforbrug i de forskellige former for byggeri, og den synes ganske at overse den udvikling, der foregår og er foregået inden for det murede byggeri, ikke mindst inden for teglværksindustrien. Jeg tager ikke meget fejl, når jeg siger, at det, der i de senere år er investeret i dansk teglværksindustri, og det, man står over for at investere, er langt større beløb end det, man sysler med for at skabe de nødvendige virksomheder til montagebyggeri. Jeg vil ikke montagebyggeriet til livs, men man kan ikke anføre den betragtning, at langtidsplanlægning er nødvendig for, at de virksomheder, der står bag montagebyggeriet, kan få styrke til at virke, kan vide, at de kan afsætte og investere o. s. v. Man kan ikke anføre den betragtning for montagebyggeriet, medmindre man anerkender, at ganske det samme gælder det øvrige industrialiserede byg-

[Finn Poulsen.]

geri. Hvad er en mursten? Det er et lille element. Det er da helt klart, at der må være fuldstændig ligestilling mellem de forskellige byggeformer. Der er heller ikke i betænkningen en tilstrækkelig sikker bedømmelse af arbejdskraftforbruget i de forskellige former for byggeri. Det er, ligesom man glemmer, at det ikke alene er inden for montagebyggeriet, der er sket og sker noget; der er sket og sker i rivende hast noget inden for hele det øvrige område. Også her er industrialiseringen i fuld gang, og det vil efter min mening være en helt forfejlet politik at gribe ind i den igangværende udvikling ved ensidigt at begunstige det industrialiserede montagebyggeri. Kapacitetsudvalgets betænkning trænger ganske utvivlsomt til supplerung.

Vi kan som følge af det, jeg her siger, ikke acceptere — det kunne det ærede medlem hr. Axel Ivan Pedersen helt, og det ærede medlem ville oven i købet gå endnu videre — den udvidelse af det sociale byggeris kvota, som ændringerne i § 20 er udtryk for. Jeg kan godt se, at det er rimeligt, at man, hvis man vil holde fast ved statsdirigering, vil sikre montagebyggeriet, men så må man sikre det andet byggeri på samme måde, og det er dog et spørgsmål, om man ikke må sikre inden for de nuværende rammer. Men skal der ske udvidelse af den ene ramme, skal der også ske en udvidelse af den anden.

Jeg føler mig altså ikke særlig tryk ved den højtærede ministers bemærkninger i fremsættelsestalen. Jeg ser ligesom en tendens i det hele; men jeg siger det her i håb om, at jeg kan få en større fornemmelse af tryghed, når vi kommer ind i arbejdet i udvalget.

Jeg synes også, jeg har lov til at sige til den højtærede minister, at når vi nu skal give over for byggeriet udtryk for, at man er inde i en afviklingstid og må indstille sig på frie forhold, er det for lidt, når den højtærede boligminister efter at have givet løfte om planlægning og løfte

til montagebyggeriet og til det almindelige private udlejningsbyggeri ikke har andet at sige, end at der vil ske frigivelse i takt med kapacitetens vækst. Jeg synes også, det er for lidt, man har at sige til selvbyggerne, for jeg har forstået på vor korte ordveksling forleden dag, at det ligger lige for.

Jeg må i almindelighed sige om den højtærede ministers bemærkninger om selve administrationen af byggestoppet, at de altså har til forudsætning, at det nuværende system i princippet skal gælde. Det er arealgrænser, det er håndværkerudgifter, det er lejebeløb, det er datokøer, og det er hele det system, vi ganske klart afviste sidste år. Jeg synes, at også her har tiden givet os ret. Jeg tror, det var det ærede medlem hr. Hastrup, der forleden dag i et spørgsmål pegede på, at kapacitetsudvalget for så vidt giver os ret. Så er det vel ikke uberettiget at spørge, efter at jeg nu har mindet om vore synspunkter, som ikke er skjult, som er kendt, og vi nu står over for det foreliggende lovforslag og de bemærkninger, ministeren har fremsat: hvad er det egentlig, man indbyder til samarbejde om? Jeg håber, det vil vise sig. Jeg synes ikke, det findes i oplægget.

Lad mig til slut sige, at vi ikke er tilfredse, fordi der er for lidt frigivelse i lovforslaget. Det har slagside, idet det af rent politiske grunde søger at begunstige de sociale selskaber endnu mere, end tilfældet er i dag. Reglerne om forhøjelse af kravene til egenkapital finder vi uheldigt udformet, og det løser ingen af de presserende opgaver, de helt presserende opgaver for byggeriet; det er jo den voldsomme stigning i udgifterne, der skyldes grundprisernes stigning og omkostningerne, altså renten. Dér gør man intet. Vi har gang på gang peget på, at navnlig grundpriserne er det ikke så forfærdelig svært at få kontrol over og få væsentligt nedsat, hvis man vil gøre noget ved zonerne og ved byggemodningen.

Det var fristende at komme ind på det ærede medlem hr. Axel Ivan Pedersens

[Finn Poulsen.]

betragtninger om afskrivningsreglernes betydning. Jeg skal lade det ligge, det er noget uden for emnet. Men det kunne også tænkes, at de afskrivningsregler, som det ærede medlem mener er for rummelige, og som altså kan føre til, at man i praksis kan afskrive mere, end man afdrager, også førte til, at der blev købt nogle obligationer for de penge. Det kunne i hvert fald tænkes, når de går til driftskapital, at det lettede presset på kapitalen på et andet punkt. Man kan jonglere meget rundt med kapital, men det bliver der ikke mere kapital af. Hovedskavanken er, at vi har for lidt kapital og for lidt opsparing.

Vor stilling til boliglovsforslaget vil komme til at bero på to ting. For det første: hvor langt kan vi nå med vore synspunkter over for selve lovforslaget? For det andet: hvad vil regeringen gøre over for alle de mange spørgsmål, der tilsammen udgør vort boligproblem? Den højtærede statsminister har givet udtryk for, at det var et væsentligt spørgsmål. Vi ved alle, at situationen indeholder alvorlige problemer. Dem har vi kørt valgkampen på. Socialdemokratiet ønskede at overtage regeringsmagten efter valgkampen om boligpolitikken. Så er det da også helt rimeligt, at vi spørger: hvad vil den høje regering gøre ud over dette enkelte led? Det bliver vi nødt til at vide, hvis vi skal nå til en fornuftig løsning. Der er huslejeudligningsproblemet. Jeg ved godt, at der sidder et udvalg til at behandle det, som formentlig skal være hurtigt færdigt, således at der vel kommer nogle omkostningstillæg til grundejerne. Der er spørgsmålet om udvidelse af zonegrænser og byggemodning, som jeg nævnte før. Arbejdskraftproblemet, overvejer man ikke det spørgsmål? Jeg tillo mig forsigtigt at nævne sidste år, om det var hensigtsmæssigt fortsat at holde så hermetisk lukket for fremmed arbejdskraft, som vi gør i Danmark i modsætning til alle andre lande. Der er selvejerlejlighedskommissionen og det, den kan give anledning til af forslag. Og så er der selvfølgelig regeringens planer for den kommende tids almindelige økonomiske politik. Der brænder jo i sidste instans det hele sammen.

Jeg er enig med det ærede medlem hr. Axel Ivan Pedersen i, at tiden er inde til handling. Vi er beredt til denne handling, og vi vil naturligvis medvirke til en saglig udvalgsbehandling, men vi må altså stille det krav, at vi får et samlet oplæg til løsning af de boligpolitiske problemer.

For så vidt angår forslaget til lov om ændring i lov om hypotekforeninger, kan jeg ikke gøre anden bemærkning, end at dette lovforslag naturligvis følger det andet, men det er min opfattelse, at det ikke er rimeligt at tilrettelægge ordninger, der udelukker folk med 25 pct. egenkapital fra at få lov til at bygge deres eget hus eller erhverve deres egen lejlighed; jeg er ikke særlig stærkt indstillet på at nedsætte hypotekforeningernes lånegrænse på dette område.

Hastrup: Jeg kan begynde med at takke den højtærede minister, fordi han har fremsat disse lovforslag. Denne tak gælder ikke lovforslagene tendens eller deres enkelte bestemmelser — her er der meget, der gør os betænkelige — men den gælder selve den omstændighed, at forslagene i det hele taget er blevet fremsat, idet jeg håber, at dette først og fremmest skal opfattes som en slags opfordring til forhandling. Der påhviler jo ikke den højtærede minister nogen formel pligt til i dette folketingsår at foranledige en drøftelse af boligloven, som senest blev revideret i februar. Alligevel har den højtærede minister altså allerede nu så kort tid efter sin tiltrædelse ønsket at give det høje ting mulighed for en ny revision af loven.

Mit parti vil udtrykke sin anerkendelse af, at der hermed er tilvejebragt det, vi ønskede, nemlig en åbning for en forhåbentlig både fordomsfri og hurtig forhandling om forholdene på vort boligmarked.

Disse forhold, som vi jo alle finder utilfredsstillende, beror ganske vist også på en række andre faktorer end lige netop byggeriet. En forbedring af boligsituationen kræver ikke blot et øget antal nye boliger, men også en gradvis afvikling af den forskel, der består mellem huslejeniveauerne. Udbuddet af grunde til bebyggelse og byggemodningen, som det høje ting behandlede i tirsdags, ejendomsbeskatningen, ejendomsretten til egen bolig og opsparing er ligeledes af afgørende be-

[Hastrup.]

tydning. Det er nødvendigt at bedømme og behandle alle disse faktorer ud fra en erkendelse af, at der består en sammenhæng, som vi må respektere. Dette forhindrer dog ikke, at vi kan tage vort udgangspunkt i en behandling af boligloven eller gøre denne til genstand for særskilt behandling, men det understreger behovet for, at denne behandling foregår under hensyntagen til eventuelle ændringer på de øvrige her nævnte områder.

Jeg skal derfor opfordre den højtærede minister til at fremskynde arbejdet i de efterhånden ret mange udvalg, som for tiden behandler forskellige andre sider af boligsagen. Det gælder først og fremmest det særlige udvalg om huslejespørgsmålet, som nu er nedsat med repræsentanter for ejer- og lejerorganisationerne. Vi er mange, der håber på et positivt resultat af dette udvalgs forhandlinger, men hvornår kan de ventes afsluttet? Der er jo ikke megen tid til rådighed, når man betænker, at leje-loven udløber til foråret. Der kan også være grund til at nævne boligministeriets udvalg om den bygge- og boligpolitiske mål-sætning, hvortil bl. a. er henlagt spørgsmålene om boligproduktionens sammensætning og boligbehovets størrelse og karakter. Den højtærede minister nævnte ikke dette udvalg i sin fremstilling, men jeg går ud fra, at det stadig eksisterer, og jeg spørger: hvad kan vi vente os fra dette udvalg? Vi har heller ikke fået noget resultat fra kommissionen om ejerlejligheder. Betæn-ningen er, så vidt jeg ved, færdig, men endnu ikke offentliggjort. En øget adgang til ejerret, hvor det gælder bolig i etageejendomme, vil også få indflydelse på byggeriets forhold. Endelig fremgik det af den højtærede ministers fremsættelsestale, at der nu yderligere er eller vil blive — jeg er ikke rigtig klar over, om det allerede er sket — nedsat et udvalg om mulighederne for afkortning af prioritetslånenes løbetid, ligesom spørgsmålet om indeksregulerede prioritetslån vil blive underkastet en sagkyndig vurdering. Kan der oplyses noget om tidsterminerne for arbejdet i disse udvalg? Jeg undervurderer ikke betydningen af al denne udvalgsaktivitet, men den bør selvfølgelig ikke føre til en yderligere udsættelse af lovgivningsmagtens arbejde med disse

spørgsmål, som vi af mange grunde, hensynet til de boligsøgende og hensynet til samfundets økonomi, så vidt muligt må søge at få løst i denne folketingssamling — og gerne fordomsfrit og i fællesskab, som den højtærede minister opfordrede til.

Den højtærede minister gentager, hvad også hans forgænger i embedet forsikrede, at regeringen ønsker en liberalisering af byggeriet. Dette ønske er imidlertid ikke kommet til noget direkte udtryk i lovforslaget, hvilket navnlig fremgår af den omstændighed, at boligministeriet bevarer sin bemyndigelse til at regulere bygge- og anlægsvirksomheden.

Reguleringens følger er jo almindeligt bekendte. Vi har set, hvordan en af konsekvenserne har været, at byggeriet er flyttet fra de områder af landet, hvor det var mest påkrævet, og til de områder, hvor boligproblemet ikke er slet så påtrængende. Administrationen er vokset under dette system. Der er skabt uro og usikkerhed inden for byggefagene, som har hæmmet mulighederne for en fri og konkurrencebetonet planlægning. Vi har ikke fået den rationalisering, som utvivlsomt ellers ville være kommet.

Så længe bemyndigelsen opretholdes, kan der med kort varsel og uden om folketinget gennemføres en pludselig og fuldstændig ændring i byggeriets vilkår, og så længe dette er tilfældet, vil uroen og usikkerheden præge fagets udøvere.

Jeg tør ikke bestride, at der kan være vanskeligheder forbundet med straks at fjerne alle restriktioner, men hvis man virkelig sigter mod en liberalisering og hurtigst muligt ønsker at nyde dens fordele, så må der, så vidt jeg kan skønne, udarbejdes en liberaliseringsplan, der ikke pludselig kan ændres ved nye cirkulærer, men som fremgår af faste regler, der indbygges som paragraffer i selve loven.

Den højtærede boligminister vil måske henvise til, at man jo allerede er i gang med at liberalisere. I tilknytning til sin fremsættelsestale bebudede han forskellige lempelser i den nuværende regulering. Men det sker jo netop i form af et nyt cirkulære, og et sådant kan atter ændres, meget hurtigt endda. Jeg mener ikke, at cirkulærer er i stand til at tilvejebringe den fornødne sikkerhed inden for byggeriet. Dertil kræ-

[Hastrup.]

ves faste lovregler. Jeg håber meget, at den højtærede minister vil være modtagelig for denne betragtning.

Det var i øvrigt med nogen skuffelse, at jeg hørte på den højtærede ministers redogørelse for de lempelser, der påtænkes i reguleringen. Lypunktet var den fuldstændige frigivelse af Odenseområdet. Men så var der rigtignok heller ikke meget mere at råbe hurra for.

I tingets spørgetid den 11. november rejste jeg problemet om de gældende areal- og økonomigrænser, og jeg synes, jeg fik et så imødekommende svar, at jeg fandt anledning til at takke den højtærede minister, men det var åbenbart en postgang for tidligt. Arealgrænsen for parcelhuse hæves ganske vist fra 110 til 130 m², men samtidig er den forhøjelse, der gennemføres af den maksimale prisgrænse, så beskeden, 330 kr. pr. m² for forøgelsen, at det hele mest af alt minder om en skueret. Man kan jo sagtens tillade større huse, når de stort set skal koste det samme som de mindre. Den gennemsnitlige tilladte etagemeterpris for et 130 m² parcelhus i hovedstadsområdet vil nu blive på 570 kr., hvor der i de store og ofte højt besungne montageejendomme, som er under opførelse i Københavns omegn, regnes med en gennemsnitlig etagemeterpris på ca. 650 kr., ganske vist for noget mindre boligheder. Det kan vist ikke siges at være et rimeligt forhold.

Den meget stramme grænse for parcelhuse vil uvægerlig føre til et underlødigt byggeri, og den er i øvrigt heller ingen virkelig regulator for forbruget af arbejdskraft, for så vidt som det ikke nødvendigvis kræver flere arbejdstimer, at man anvender gode materialer fremfor dårlige, f. eks. til vinduer, gulve, døre og mange andre af byggeriets enkelte dele. Den fastsatte maksimumpris gør det f. eks. helt umuligt at opføre et hus med kælder, i hvert fald i hovedstadsområdet. Hvorfor skal der være forskel på husenes standard og kvalitet, efter hvor i landet man bygger? Og hvorfor må håndværkerudgifterne kun være ca. 65.000 kr. i Bloustrød og Lillerød, når de må være 70.000 kr. i Birkerød? Er man ikke her kommet ud i noget, der er helt urimeligt? Mange bygherrer vil uvægerlig komme på kanten af det tilladelige,

fordi bestemmelserne er uholdbare, og adskillige vil hurtigst muligt ved ombygnings- eller tilbygningsarbejde forbedre deres huse, så snart dette overhovedet kan lade sig gøre. Men det kan da hverken være samfundsøkonomisk forstandigt eller besparende med hensyn til arbejdskraften, at flere og flere huse så at sige må bygges i to omgange, først til godkendelse og senere til brug.

En række af lovforslagets bestemmelser og navnlig dets bemærkninger er udformet med henblik på at fremme, hvad den højtærede minister betegner som industrialiseret langtidsplanlagt byggeri. I det sociale byggeri skal der efter lovforslaget til denne form for boliger, også betegnet som montagebyggeri, afsættes henholdsvis 4.500 og 5.500 lejligheder i de to kommende finansår mod nu 3.000, og det nævnes, at der vil blive tale om en forøgelse i samme takt, for så vidt angår det statsgaranterede private byggeri. Lovforslaget støtter sig her på den betænkning, der i september blev afgivet af kapacitetsudvalget.

Denne betænkning går ind for en plan, hvorefter der også i anden end egentlig forstand lægges et loft over murstensbyggeriet, som ikke tænkes yderligere forøget i et tidsrum helt frem til 1970. Ved hjælp af restriktioner ønsker man derefter at dirigere den forøgelse af arbejdskraftstyrken, som man kan vente i de kommende år, over i montagebyggeriet, og man hævder, at dette vil resultere i en betydelig forøgelse af boligproduktionen. Nu har denne betænkning som velkendt fremkaldt mange kritiske indvendinger. Dagbladet Politikens boligmedarbejder har endog været så formastelig at spørge, om man da slet ikke tænkte på de mennesker, der skal bo i det fremtidige byggeri. Her turde dog også være et hensyn at tage: hvordan ønsker folk at bo? Det spiller jo også en rolle.

Repræsentanter for murerfaget har den 28. oktober henvendt sig til den højtærede minister med en skrivelse, hvori det påstås, at kapacitetsudvalget har gjort sig skyldig i en række fejlberegninger og fejlslutninger. Udvalget har — hævder murerfaget — sammenlignet vilkårene for et byggeri uden reelle planlægningsmuligheder med vilkårene for et af boligministeriet begunstiget industrialiseret byggeri. Hvor kapacitets-

[Hastrup.]

udvalget regner med, at der medgår 2.400 arbejdstimer til et parcelhus, nævner murerfaget, at man har været nede på 1.500 arbejdstimer, hvor der har været mulighed for planlægning og rationalisering. Andre tal viser endog et endnu lavere arbejdskraftforbrug for parcelhusbyggeriet. Endelig bestrider murerfaget påstanden om, at det indirekte arbejdskraftforbrug skulle være lige så stort ved muret byggeri som ved montagebyggeri. Det er selvfølgelig svært for ikke sagkyndige at afgøre, hvem der har ret, og murerfaget er jo uægtelig part i sagen. Alligevel forekommer dets indvendinger meget vægtige, og jeg kan egentlig ikke forstå, at hverken boligministeriet eller kapacitetsudvalget har taget skridt til at kommentere disse indvendinger. Den højtærede boligminister har heller ikke villet imødekomme murerfagets ønske om at nedsætte et hurtigt arbejdende udvalg med repræsentanter for bl. a. murerfagets rationaliseringsudvalg, således at arbejdskraftforbruget ved rationaliseret muret byggeri kunne blive underkastet en mere alsidig belysning. Et sådant udvalg synes ellers så meget mere påkrævet, som kapacitetsudvalget ikke har omfattet repræsentanter for det praktisk arbejdende byggeri bortset fra montagebyggeriet, idet hverken arkitekterne, byggeindustrien, entreprenørerne, håndværksmestrene eller svendene har været med.

Der er selvfølgelig ingen tvivl om, at store fordele og store fremskridt vil kunne opnås gennem et bedre planlagt og rationaliseret byggeri, og at en udvikling i denne retning er ønskelig. Men spørgsmålet er, om det ikke netop er den nuværende regulering, der hindrer denne planlægning og rationalisering. Spørgsmålet er også, om fremskridtene vil kunne opnås gennem en favorstilling for montagebyggeriet. Hvis dette byggeri er så meget bedre og så meget billigere end andre former for byggeri, skulle man jo formode, at det let ville være i stand til at hævde sig i en fri konkurrence, mens man omvendt må frygte, at adskillige af rationaliseringens fordele vil gå tabt, hvis den skal gennemføres under en statsfavoriserings beskyttende vinger. Den højtærede boligminister agter at praktisere den påtænkte favorisering ved at tildele montage-

byggeriet et stadig stigende antal af de statsgarantier, der er til rådighed. Fremsættelsestalen indeholder ganske vist en forsikring om, at der ikke vil blive stillet krav om anvendelse af bestemte materialer, men det tilføjes både i fremsættelsestalen og i bemærkningerne, at byggeriet skal være tilrettelagt med henblik på anvendelse af præfabrikerede dele i størst mulig udstrækning, og at byggeriet som helhed skal være rationelt tilrettelagt. Ved et ændringsforslag til den bestående lovs § 23 indføres ordene „for at fremme langtidsplanlagt industrialiseret byggeri“. Jeg vil gerne bede den højtærede minister her eller måske senere i udvalget om at forklare, hvad der skal forstås for det første ved ordene „som helhed er rationelt tilrettelagt“, for det andet ved udtrykket „størst mulig udstrækning“ i forbindelse med bemærkningerne om anvendelse af præfabrikerede dele og for det tredje ved udtrykket „langtidsplanlagt industrialiseret byggeri“. Jeg synes, det er vigtigt for os at få dette at vide.

I kapacitetsudvalgets betænkning tales der om, at de indsendte byggeprojekter skal bedømmes på grundlag af vejledende interne retningslinjer for arbejdskraftforbruget. Med hvilken motivering har kapacitetsudvalget mon ønsket at holde sådanne retningslinjer hemmelige, og hvordan vil man i øvrigt administrere disse retningslinjer?

Mit parti må tillægge det afgørende betydning, at man som et vigtigt skridt henimod en fuldstændig liberalisering af byggeriet med deraf følgende effektiv konkurrence stiller alle byggeformer og materialer lige, såfremt de opfylder landsbyggelovents bestemmelser, at der ikke ved boligministeriets administration gives nogen bestemt byggeform en favorstilling eller skabes usikkerhed med hensyn til, at det alene bør være evnen til at hævde sig i fri konkurrence, der er bestemmende for opnåelse af igang sættelsestilladelser og statsgarantier, og at antallet af den her i landet og i alle andre lande stadig mere foretrukne boligtype, nemlig parcelhuset, ikke over en længere årrække låses fast på et maksimeret produktionsniveau.

Den højtærede boligminister er besjælet af et ønske, som vi for så vidt alle har let ved at dele; han vil på én gang øge byggeriet og mindske finansieringsbehovet. Det

[Hastrup.]

ville unægtelig være forjættende, om vi både kunne tage afsked med boligkøerne og de lave obligationskurser. Og det er sikkert heller ikke umuligt, at vi kan nå frem til en sådan tilstand. Jeg tror, midlet er genskabelse af konkurrencen inden for byggesektoren; netop derfor er det, at liberaliseringen spiller en så afgørende rolle.

Forslaget skærper kravet om egenkapital. Det gælder alle former for byggeri. Først udvides dog antallet af statsgaranterede boliger både i den sociale sektor og altså også i den private. For den førstes vedkommende, den sociale sektor, er der tale om en udvidelse fra 10.000 til 12.500. Selv om der som helhed skal opereres med lavere lånegrænser, vil der således kunne blive tale om øget behov for lån til det byggeri, der kræver den største fremmede finansiering. Dette vil uvægerlig modvirke de øvrige bestræbelser. Der er vel ikke noget urimeligt i, at de sociale boligselskaber, efterhånden som byggeriet øges, også kommer til at bygge mere end de hidtil fastlagte 10.000 lejligheder om året, når blot disse selskaber ikke opnår monopol på markedet, men spørgsmålet er, om denne udvidelse nødvendigvis behøver at foregå på basis af garanti for lån op til den samme grænse som for de øvrige 10.000 lejligheder. Måske kunne man endog skabe paritet for det statsgaranterede og det private byggeri, for så vidt angår denne udvidelse, og er det ikke sådan, at de sociale boligselskaber har muligheder for at skaffe en vis egenkapital ud over den, som de må hente hos deres lejere?

Vi erkender, at en øget liberalisering af byggeriet forudsætter en øget egenfinansiering og en større opsparing til boligformål. Vi er derfor også enige med den højtærede minister i, at det er nødvendigt at stramme finansieringsvilkårene. Dette er også nødvendigt af hensyn til det hårdt trængte obligationsmarked. Men det er naturligvis ikke ligegyldigt, hvordan denne stramning finder sted, og vi tillægger det betydning, at den kommer til at foregå på en sådan måde, at den ikke kommer til at medføre en forøgelse i antallet af etagelejligheder på parcelhusenes bestokning. Allerede den stramning, der gennemførtes i foråret, hvor man begrænsede retten til at dække kurstab, gik hårdere ud over parcelhusbyggeriet end

over det øvrige byggeri, og vi ønsker en vurdering af, hvorvidt det, man dengang foretog sig, sammen med det, der nu bliver foreslået, vil medføre en forskydning i byggeriet til ugunst for parcelhusene. Det vil ikke være rigtigt yderligere at disfavourisere netop det boligbyggeri, hvori den største del af den private opsparing finder sted.

En nedsættelse af lånegrænserne er jo i øvrigt ikke det eneste middel til en forøgelse af opsparingen til boligformål. Den højtærede minister er selv inde på tanken om en kortere løbetid for prioritetslånene. Ejendomsret til lejligheder vil også fremkalde større private midler til løsning af boligopgaven, og det samme gælder den opsparingsordning for unge, som er nævnt i lovforslaget, selv om det sker med så få bemærkninger, at man egentlig er lidt i vildrede med, hvordan ordningen vil komme til at fungere, og om den i virkeligheden skal benyttes til yderligere at forsyne de sociale boligselskaber med gunstige statsgarantier; men det er et spørgsmål, vi kan få klaret i udvalget.

Obligationskurserne og renteniveauet beror jo ikke blot på efterspørgslen efter obligationer, men også på prisstigningernes omfang og på skatternes højde. Det ville måske derfor være nyttigt at overveje, om ikke der skulle bestå en mulighed for at påvirke obligationskurserne i opadgående og renteniveauet i nedadgående retning gennem en reduktion af skatten på renteindtægter. Jeg er selvfølgelig klar over, at en sådan tanke forudsætter en belysning af de konsekvenser, dens gennemførelse vil kunne få på andre områder, men det må ikke glemmes, at der på anden måde består en forbindelse mellem rentens og skattens højde. Jeg tænker her bl. a. på driftstilskuddene, hvis højde er direkte bestemt af renteniveauet. Så sent som i december 1963 androg driftstilskuddet 8 kr. 50 øre pr. m², nu er det oppe på 14 kr. 50 øre svarende til ca. 1.200 kr. om året til en lejlighed på 80 m². Man kan da spørge: i stedet for at bruge skatterne til at betale renten, når den først er steget, ville det da ikke være en idé at anvende skattepolitikken til at hindre renten i at nå op på de højder, der fordrer tilskud fra det offentlige?

Samtidig med at vi behandler spørgsmålet

[Hastrup.]

om lånegrænser og løbetid og kritisk analyserer tanken om de indeksregulerede lån, bør vi efter min mening også undersøge skattepolitikken muligheder for at komme vort obligationsmarked til undsætning. Vi må alle erkende, at en sådan undsætningsaktion er påkrævet, og det mindst smertefulde ville måske være at lempe beskatningen af renteindtægter. Det ville være en almindelig opsparingsfremmende foranstaltning, som altså også ville få gavnlige virkninger for obligationsmarkedet.

Nedsættelsen af lånegrænsen for det sociale byggeri fra 94 pct. til 90 pct. er i nogen grad søgt neutraliseret gennem forslagens bestemmelser om udvidet adgang til at opnå garantier for lån eller tilskud hos kommunerne til finansiering af boligindskud. Kommunerne får fremtidig pligt til at finansiere sådanne indskud for personer med skattepligtig indkomst, så vidt jeg kan skønne på omkring 16.000 kr., og kommer derved på en måde til at erstatte tredjeprioritetsinstitutterne som de yderste långivere. Hvad dette kan komme til at betyde i det samlede billede, må naturligvis nærmere overvejes. Det er klart, at vi må undgå, at den dårligst stillede del af befolkningen kommer i vanskeligheder ved en stramning af finansieringsvilkårene, men jeg mener dog alligevel, det er betænkeligt at tage afgørelsen fra dem, der skal betale, nemlig kommunerne, som jo også har de største forudsætninger for at vurdere de individuelle behov.

Vi har efterhånden fået en række forskellige former for bistand til betaling af husleje. Der er den kommunale finansiering af boligindskuddene, som man altså nu ønsker i en vis udstrækning at gøre til en pligt for kommunerne. Der er de almindelige huslejetilskud, der udbetales efter forskellige skalaer, der er bestemmelser om huslejetilskud til folkepensionister, og der er endelig det såkaldte driftstilskud, m²-tilskuddet, som jeg lige har omtalt. Jeg vil gerne rejse det spørgsmål, om ikke tiden er inde til en koordinering og forenkling af disse tilskudsordninger naturligvis under fastholdelse af de sociale opgaver, det er deres formål at løse.

Det ærede medlem hr. Thestrup var for

nogle år siden inde på den tanke, at man helt burde individualisere huslejetilskuddene, d. v. s. knytte dem til den enkelte boligtager og derefter sætte dem i forhold til, hvor stor en del af indkomsten der individuelt anvendes til betaling af husleje. I den betænkning om familierpolitik, som for nogen tid siden blev afgivet af et udvalg under socialministeriet, er man i mere konkret form inde på nogle tilsvarende betragtninger. Betænkningen nævner eksempler på, hvordan den gældende huslejetilskudsordning fungerer. Det viser sig, at der udbetales huslejetilskud i det ældre byggeri, hvor lejen selv uden tilskud ville være væsentlig lavere end lejen med fradrag af tilskud i det nye byggeri. Dette gælder, uanset at indehaverne af de to lejligheder har samme indkomst. Det hedder i betænkningen — jeg beder om formandens tilladelse til et kort citat —:

„Dette synes ud fra et socialt synspunkt en mindre rationel anvendelse af de midler, der fra det offentlige side stilles til rådighed for huslejetilskud.“

Udvalget rejser derefter det spørgsmål, om der ikke i forbindelse med de kommende boligpolitiske forhandlinger — og det er altså de forhandlinger, som vi er begyndt på i dag — vil være anledning til ændringer i tilskudsordningen, således at man i højere grad lader tilskuddene variere såvel efter indkomsten som efter huslejens størrelse og antallet af børn i husstanden. Ordningen foreslås tilrettelagt sådan, at tilskud kun ydes, når huslejen overstiger en bestemt andel af indkomsten, og sådan, at der af det overskydende beløb ydes en andel som tilskud, varieret efter børnetal og aftrappet efter indkomstens størrelse.

Jeg må sige, at jeg finder dette forslag meget tankevækkende og i høj grad en overvejelse værd, selv om det måske vil være rigtigt at arbejde med en mere glidende skala for tilskudssystemet end den, udvalget har tænkt sig. Lejlighedens areal er vel også en faktor, som man må tage i betragtning. Men jeg tror, at et system efter disse principper vil kunne medføre en mere socialt betonet fordeling af de midler, der er til rådighed for løsningen af denne opgave. Det vil også kunne bidrage til at virkeliggøre ønsket om, at en bolig af

[Hastrup.]

rimelig standard i det moderne samfund bør være en menneskeret, som man ikke behøver at opgive af økonomiske grunde.

Det vil videre kunne lette mulighederne for en udligning af huslejeniveauerne, og desuden indebærer det den fordel, at omkostningerne bliver mindre for det offentlige, efterhånden som indkomsterne stiger mere end boligudgiften. Det ville være meget lykkeligt, synes jeg, om konstruktive tanker af denne art kunne indgå i behandlingen af det her fremsatte lovforslag.

Vedrørende det andet lovforslag, der er til behandling, og som går ud på at ændre lånegrænsen for hypotekforeningerne, kan jeg henvise til de bemærkninger, som jeg allerede har fremsat om den foreslåede ændring af lånegræsen for tredjeprioritetsinstitutter. Vor stilling til dette lovforslag vil ligeledes bero på en vurdering af balancen mellem lånemulighederne for de forskellige former for boligbyggeri.

Jeg kan slutte med at tilsige mit partis gode vilje til en positiv og konstruktiv forhandling, ikke om alle de foreliggende lovparagraffer, men om alt, hvad der kan bidrage til en virkelig og varig liberalisering og dermed forbedring af forholdene på boligmarkedet. Vil regeringen derimod favorisere eller monopolisere til fordel for bestemte bygherrer eller bestemte byggeformer, bliver det ikke med vor bistand.

Else-Merete Ross: Må jeg begynde med at foreslå ikke blot den højtærede boligminister, men alle ministre, at de, når de fremsætter lovforslag, der medfører mange ændringer i tidligere love, tilsender hvert parti et eksemplar af de ark af Lovtidende, som indeholder den sidste udgave af den lov, der skal ændres, til brug for partiets ordfører. Det ville være en praktisk foranstaltning, som ville lette arbejdet.

Selv om det foreliggende boliglovsforslag ligesom den bekendtgørelse, boligministeren agter at udsende, indeholder ophævelse af visse ikke ønskelige restriktioner, der blev indført i foråret, mener jeg rent principielt, at det er overordentlig uheldigt, at vi ustandselig ændrer vore boliglove med deraf følgende siksakkurs for byggeriets omfang, kvalitet og finansie-

ring. Disse for byggeriet beklagelige tilstande hænger sammen med, at vi på grund af utilstrækkelige finanspolitiske midler ustandselig siden krigen har måttet bruge boligbyggeriet som regulator i samfundshusholdningen. Mange smukke ord er igennem årene talt om forøgelse af boligbyggeriet, og gang på gang har vi bremset boligbyggeriet af rent finanspolitiske årsager. Det ville være ønskeligt, om vi snart kunne finde frem til en mere hensigtsmæssig måde at klare reguleringen på, så byggeriet kunne komme ind i en roligt fremadskridende kurs.

Når vi nu igen skal have en boligdebat, er det beklageligt, at vi ikke har fået en betænkning fra det udvalg, der er nedsat for at finde frem til en bolig- og byggepolitisk målsætning. Herunder falder spørgsmålene om boligbehovets størrelse og karakter, boligproduktionens sammensætning, byggeriets finansiering og huslejepolitikken.

Hvis jeg har forstået boligministeren ret, kan det vare et par år, før målsætningsudvalget bliver færdig med sit arbejde. Det betyder altså, at vi nu står usikre over for spørgsmålene om, hvor meget der skal bygges, for hvem der skal bygges, og hvordan der skal bygges, og selv må prøve i videst muligt omfang at finde en målsætning med alt, hvad den kan indeholde, og så prøve at få alle forhold belyst i sammenhæng. Men vi risikerer naturligvis gennem dette lovforslag at vedtage noget, som målsætningsudvalget måske ikke vil finde hensigtsmæssigt, og som vil blive udsat for en lignende kritik som den, kapacitetsudvalget nu udtrykker over for de foranstaltninger, der blev vedtaget i foråret.

Ministeren siger i fremsættelsestalen, at lovforslaget skal ses som et led i en fremtidig boligpolitik, hvor perspektivet er forøgelse og billiggørelse af boligomgængden. Senere tales ikke om perspektiv, men om, at der stilles krav om større og bedre boliger, og som forhold, der spiller ind, nævnes velstandsstigningen og den øgede fritid. Faktisk ser jeg mere perspektiv i det, ministeren kalder krav, og krav i det, ministeren kalder perspektiv, og jeg er lidt i tvivl om, hvorvidt det ikke er en øgelse og billiggørelse af byggeriet mere

[Elsø-Merete Ross.]

end større og bedre boliger, hensynet til velstandsstigning og øget fritid, der er ledetråden i det foreliggende lovforslag, og det er faktisk det sidste, der er fremtidsperspektiv i. Hidtil har vi ladet det øjeblikkelige pres og behov for bare at få tag over hovedet være det afgørende. Spørgsmålet er, om vi ikke som ved megen anden planlægning skal gå ud fra en fortsat velstandsstigning og også tage den i betragtning ved planlægning af boligbyggeriet, som jo skal holde langt ind i næste århundrede. Der er måske også den mulighed, at vi kan forene de to ting.

I hvert fald er der blandt yngre byggefolk mange og forskellige tanker fremme om, på hvilken måde man kan hæve boligens standard. Alle fremhæver de, at den samlede boligmasse kun vokser med 2-3 pct. om året, og at det derfor vil tage uendelig lang tid, før standarden i den samlede boligmasse vil forbedres, hvis man ikke gør det bevidst gennem den årlige tilvækst.

For 30 år siden vedtoges det, at bad hørte med til de nødvendige krav til en lejlighed. Efter 30 års forløb er dette krav kun opfyldt i halvdelen af boligmassen. Når jeg stiller mig lidt skeptisk til ministerens trang til en kvalitetshævning, en forbedring af den almindelige standard, skyldes det bl. a., at man endnu efter § 47 kan få statsgaranteret lån eller statslån til opførelse af huse med lejligheder uden almindelige, moderne bekvemmeligheder, dog så vidt muligt i parcel- og rækkehuse, tilføjes det, og det er da også huse, der skal stå ind i næste århundrede.

For 20 år siden under krigen talte man om ét rum pro persona som en menneskeret. 20 år efter er der 200.000 boliger med mere end 2 personer pr. værelse, altså det, vi betegner som overbefolkede lejligheder, og 300.000 boliger med nøjagtig 2 personer pr. rum. Ca. halvdelen af boligmassen tilfredsstiller altså ikke det, man nu ville betegne som en rimelig standard.

Ud fra de forestillinger, vi er vant til, virker det chokerende at høre de løsninger, som nogle af de yngre byggefolk går ind for for at få hævet boligstandarden.

Arkitekt Dybbroe mener f. eks., at man i stedet for at lægge hovedvægten på at bygge småt for de 80 pct. mindrebemidlede skulle bygge større for de 20 pct., der ikke er mindrebemidlede, ud fra den betragtning, at hvad der i dag bygges for de 20 pct., vil det senere hen være økonomisk overkommeligt for de 80 pct. at flytte ind i. De 20 pct., der rykker ind i f. eks. 4 rums lejligheder i nybyggeriet, giver plads i deres tidligere lejlighed til andre, som endnu ikke har råd til at betale i det nye byggeri. Niels Salicath har foreslået at give generel subvention til nybyggeri over en kort årrække, f. eks. 3-5 år, og hurtigt aftrappe den nedad. Mon den tanke ikke delvis svarer til det svenske rentegarantisystem? Salicath mener, det ville være et middel til at lette overgangen til det dyrere byggeri af tilstrækkelig kvalitet og samtidig bevirke, at folk gradvis blev vænnet til at sætte mere af deres indtægt ind på boligforbruget. Han mener, at inflationen vil tage virkningen af tilskuddets gradvise bortfald fra beboerne. Salicath mener yderligere, at hvis vi fastholder, at statsstøttet byggeri kun skal bygges for de traditionelt mindrebemidlede, så bliver statens indsats en metode til at blokere boligudviklingen. Der er ikke tvivl om, at flere almennyttige boligselskaber har indset det umulige i at bygge ordentlige boliger til den kundekreds, de oprindeligt efter deres statutter skulle betjene. Disse selskaber regner til gengæld med, at prisudviklingen i løbet af 5-10 år vil gøre boligen så billig, at også de rigtige kunder kan være med i legen, og at det simpelt hen er den eneste måde at skaffe dem boliger af en hæderlig størrelse. Faktisk går de begge ind for at lade de lidt mere velhavende betale i første omgang og derved skaffe en boligstandard, som de mindre velhavende kan få glæde af i anden omgang gennem oprykningsmekanismen, som i tidligere ti-

[Else-Merete Ross.]

der har tjent det samme formål. Forslagene vender for meget op og ned på min traditionelle sociale tankegang. Men jeg mener alligevel, at vi i udvalget bør drøfte, om disse forslag kan kombineres med andre forslag, så noget i tankegangen måske kunne realiseres.

I stor udstrækning har ministeren udformet sit lovforslag efter de forslag, som kapacitetsudvalget har fremsat. Kapacitetsudvalget mener ikke, at de i foråret indførte grænser for areal og håndværkerudgifter som retningslinjer for frigivelse af boligbyggeriet vil fremme bestræbelserne for større effektivitet og arbejdskraftbesparelse og derved bidrage til en forøgelse af det samlede byggeri. Meget diplomatisk siges det, at udvalget ikke skal tage stilling til, om begrænsningerne medfører farer for forringelse af boligstandarden. Udvalget er derimod sikker på, at en væsentlig forøgelse af boligbyggeriet kan opnås, når man ved passende foranstaltninger sikrer, at tilvæksten i boligbyggeriet hovedsagelig omfatter rationelt tilrettelagt byggeri med anvendelse af mindst mulig arbejdskraft.

Jeg må her have lov at henvise til, hvad jeg sagde i 1963 ved første behandling af det forrige boliglovsforslag — det er Folketingstidende 1963-64 sp. 1161 — nemlig at hvis formålet er et stort byggeri, kunne man så ikke give fortrinsret til alt byggeri, der kun kræver et minimum af arbejdskraft? Man kunne fastholde større selvfinansiering, men frigive areal og byggepris og lade opførelsestiden være det afgørende kriterium. Det er noget i den retning, som kapacitetsudvalget og også dette lovforslag går ind for.

Da nogle synes at mene, at rent montagebyggeri skulle være den eneste saliggørende måde til at få gennemført mest muligt byggeri, finder jeg det tilfredsstillende, at ministeren fremhæver i § 20, at der ikke stilles krav om bestemte materialer, når byggeriet i øvrigt er lagt til rette med henblik på anvendelse af præfabrikerede dele i størst mulig udstrækning, og når byggeriet som helhed er rationelt tilrettelagt. Det vil sige, at anvendelse af murværk også vil kunne finde sted i det langtidsplanlagte industrialiserede byggeri.

I mit parti er vi indforstået med, at lang-

tidsplanlægning er en forudsætning for, at rationaliseringens fordele fuldt ud kan udnyttes, og for, at der kan skabes grundlag for etablering af et effektivt produktionsapparat. Vi mener derfor, det er en god foranstaltning at udvide planlægningperioderne både for det statsstøttede og det private, langtidsplanlagte industrialiserede byggeri, og det er vel et spørgsmål, om man ikke kunne gøre planlægningsperioderne endnu længere.

Angående byggeriets finansiering sagde vor ordfører, det ærede medlem hr. Baunsgaard, under åbningsdebatten, at vi ikke finder det urimeligt at stille krav om større egenkapital ved byggeri eller overtagelse af lejlighed; tværtimod bør vi nok gøre os klart, at uden en sådan ændring vil det ikke være muligt at opnå lavere obligationsrente. Dermed være ikke sagt, at vi ikke i udvalget ønsker en nærmere drøftelse af de foreslåede lånegrænser for de enkelte kategorier af byggeri. Det har længe været et ønske i mit parti, at det offentliges støtte til byggeri blev ydet på lige vilkår til private bygherrer og til boligforeninger, så der skabes en sund kappestrid mellem de to slags bygherrer om at bygge bedst og billigt.

Vi er overordentlig tilfredse med, at lånegrænserne for byggeri til sociale og kulturelle institutioner, der opføres med støtte efter lov om boligbyggeri, ikke nedsættes. Ligeledes er vi meget tilfredse med ministerens meddelelse om, at kollegiebyggeri ikke længere vil være underkastet byggeregulering, men alene vil være afhængigt af de i kollegieloven fastsatte økonomiske rammer.

Under forårets forhandlinger nåede vi ikke at få nogen klar fornemmelse af pengeinstitutternes syn på mulighederne for opsparingsordninger til boligformål, på fordele eller ulemper ved kontinuerlig opsparing og på værdien af en eventuel præmiering. Udvalget angående opsparing til boligformål synes at være skeptisk over for præmiering og synes at tillægge det større vægt, at man gennem oplysningsarbejde fremhæver betydningen af at spare op i tide, og at man klarlægger de fordele, som de allerede eksisterende ordninger indebærer. Udvalget har ikke betragtet fortrinsret til en bolig som tilstrækkeligt incitament til boligopsparing, men fundet en klar boligret nødvendig. Da det nok har

[Else-Merete Ross.]

stået mange uklart, hvordan man skulle skaffe de unge ret til en bolig i en boligknap tid, kan det vel være rimeligt, at ministeren får adgang til at yde statsgaranti ud over de fastsatte rammer for at fremskaffe de fornødne lejligheder til boligsparerne.

Selv om jeg er positivt indstillet til unges boligret gennem opsparing, generer det mig dog, at andre sparsommelige unge, som har måttet sætte deres penge i egen uddannelse i stedet for på en boligkonto, derved bliver dårligere stillet med hensyn til boligret. Kan ministeren ikke finde en udvej for disse unge til også at opnå en boligret, f. eks. gennem dokumentation af, hvad de selv har sparet op og anvendt på studier, og derefter en afdragsordning på et lån til boligindskud?

I det radikale venstre har vi altid været meget inresserede i, at lejere kunne overtage den ejendom, de boede i, på andelsbasis. Selv om boligministerens mulighed for at yde lån til dækning af andelshavernes indskud nu nedsættes med 5 pct., er vi alligevel glade for ordningen. Der er bare det mærkelige, at det synes, som om lejere foretrækker at skaffe sig lånene på anden måde end gennem boligministeriet. Det skulle vel ikke være ministeriets arbejdsgang, der gør, at denne udmærkede låneordning benyttes så sjældent?

Ministeren siger selv, at der henstår uløste problemer, og at nogle af dem er henvist til behandling i udvalg. Det ville have været en fordel, hvis f. eks. spørgsmålet om en eventuelt forkortet løbetid for prioritetslån allerede nu var afgjort, da det efter nogles mening ville betyde mere end en sænkning af lånegrænserne og i alle tilfælde burde behandles i sammenhæng med den foreslåede stramning af lånegrænserne. Jeg har set, at nogle indvender, at en kortere løbetid for prioritetslån først vil få virkning på lang sigt. Men det gælder vel for alle de finansielle skærper, vi gennemfører, at de ikke får umiddelbar virkning på det øjeblikkelige byggeri. De skærpede regler, vi vedtog i foråret, er endnu ikke slået igennem, og den yderligere skærpe, vi nu eventuelt får gennemført, kommer først til at virke i 1966.

I mit parti er vi meget interesserede i

at få undersøgt alle muligheder for at nedsætte byggeriets omkostninger, og vi finder det derfor godt, at også spørgsmålet om indeksregulerede prioritetslån, som i mit parti har vakt interesse, bliver underkastet en sagkyndig vurdering.

Vi har tidligere peget på, at faggrænser og lønnsformer i højere grad burde tilpasses efter moderne byggeteknik, således at billiggørelsen af byggeriet ikke hindres. Mon det ikke er et spørgsmål, vi kan se nærmere på under udvalgsarbejdet?

Kommunernes hjælp til boligindskud for familier med lave indtægter og for børnerige familier vil jeg gerne vente med at tage stilling til, indtil der foreligger flere oplysninger i udvalget. Det er klart, at ændringerne i lånegrænserne gør det vanskeligt for disse familier at klare et forøget indskud; men da de samme familier formodentlig også vil have svært ved at klare huslejen, er det sandsynligt, at begge spørgsmål bedst løses i forbindelse med huslejeloven.

Den tidligere højtærede boligminister talte sidste år om, at han tænkte på en total omlægning af hele tilskudsordningen, så det er jo muligt, at planer i den retning vil foreligge ret snart. I alle tilfælde vil jeg gerne have sikkerhed for, at økonomisk svagt stillede familier tilgodeses på tilstrækkelig tilfredsstillende måde, før jeg tager endelig stilling til denne del af lovforslaget, og jeg vil gerne tilslutte mig, hvad det ærede medlem hr. Hastrup sagde om de tanker, der er kommet frem i den familiepolitiske betænkning angående aftrapning af tilskud, og mener absolut, vi må have disse spørgsmål behandlet i udvalget. Der vil jeg også gerne have at vide, hvor mange mindstbemidlede der har fået fordel af den bestemmelse, vi indførte sidst om, at hver tiende ledige lejlighed i ældre socialt byggeri må forbeholdes dem; jeg er bange for, at det ikke er så farlig mange. Jeg synes, det er glædeligt, at man i det sociale byggeri er kommet til den erkendelse, at det er rimeligt at give beboerne en vis værdisikring af deres boligandel eller boligindskud. Det kunne jo være, at denne forståelse kunne smitte af andre steder, hvor andre folk ønsker at skaffe sig noget, der er værdisikret.

Sammenfattende kan jeg sige, at det radi-

[Elsæ-Merete Ross.]

kale venstre ønsker, at boligbyggeriet ikke fortsat anvendes som regulator i samfundshusholdningen. Vi har længe ønsket langsigtet planlægning af byggeriet og mener, det er en forudsætning for at fremme det industrialiserede byggeri, som vil gøre det muligt at bygge både mere, bedre og billigere, og som samtidig vil skabe konkurrence inden for al slags byggeri om at bygge så rationelt som muligt. Vi ønsker gennem øget byggeri at nå frem til et frit boligmarked. Inden det kan ske, ønsker vi så få restriktioner som muligt. Vi mener, der skal være frihed for folk til at vælge den boligform, de selv foretrækker. Er der fortsat en stor del af befolkningen, der ønsker at bo i eget hus, skal det ikke på den ene eller den anden måde gøres vanskeligt for dem at opnå denne boligform. Vi finder det rimeligt, at der stilles krav om større egenkapital ved byggeri eller overtagelse af lejlighed, men samtidig må de økonomisk svagstillede grupper holdes skadesløs. Vi betragter opsparring til boligformål som værdifuld både for den enkelte og samfundet og vil derfor støtte disse bestræbelser.

Da de to foreliggende lovforslag delvis dækker vore ønsker, kan jeg give tilsagn om velvillig behandling i udvalget, men jeg vil gerne betone, at vi lægger megen vægt på at få de mange forhold, som lovforslagene berører, grundigt belyst, så vi kan få dem løst i en fornuftig indbyrdes sammenhæng.

Kai Moltke: Ja, jeg skal selvfølgelig også tilsige vort partis velvillige behandling og saglige behandling af de lovforslag, der foreligger. Men jeg må dog straks tilføje: med den klare målsætning at få forslagene gjort endnu bedre.

De enkelte paragraffer kommer vi senere ind på. Her drejer det sig nærmest om principperne, og her er jeg straks nødt til lige at standse den nye konservative ordfører, det ærede medlem hr. Hastrup, i farten, før han i for høj grad lader sig skræmme af den favorisering, som i de senere år er blevet det sociale byggeri til del alt efter den opfattelse, man har af de foreliggende tilskudsordninger m. m. Nu troede jeg, det var en af de ting, som vi var enige om i valgkampen — det fremgik i alt fald af de taler, der blev holdt — at boligspørgsmålet og

dets løsning var en af de mest brændende og centrale opgaver. Men somme tider gør man klogt i at se, hvor meget vi egentlig giver ud på boligstøtten i øjeblikket. Nu fik vi lige omdelt finansloven og anmærkningerne hertil, og under punktet udgifter til boligstøtte står der såmænd en post på 86.190.000 kr. Jeg ved, at man er i vande med statens finanser i øjeblikket, men når man sammenligner dette beløb med, at den regering, som mangler kontanter, i samme situation stiller forslag om tilbagebetaling af grundskyld til et beløb af 50 - 60 mill. kr., så kan man næsten trække dette beløb fra, og så er den virkelige støtte ikke sådan, at den skulle kunne skræmme selv det konservative parti.

Men se, her er vi inde ved de centrale problemer, som vi bliver nødt til at starte med i denne debat: hvordan har det udviklet sig, siden boligstøttelovgivningen af 1961 i sin tid blev fremsat? Det er åbenbart her, det ærede medlem hr. Hastrup har ladet sig forvirre en smule, for det er jo rigtigt, at vi i 1961 stod i den situation, at der blev trukket et billede op om 30.000 lejligheder, der skulle fordeles, og af disse 30.000 lejligheder forudså boligstøtteleven i 1961 — lov om boligbyggeri — og den højtærede boligministers bemærkninger, at de $\frac{2}{3}$ skulle være understøttet byggeri, enten sociale selskaber eller private. Jeg tror, de konservative og senere undervurderer den rolle, de har øvet på dansk politik, når vi i dag ser de tal, der er forelagt af den højtærede boligminister, og som viser, at den socialt understøttede byggesektor endnu for dette år i stedet for er nået ned på $\frac{1}{4}$ af det samlede byggeri, for det er det, som fremgår af den tabel, og det er også det, som fremgår af budgetforslaget, som er blevet uddelt i trykt stand her i dag.

Når jeg trækker dette frem, er det, fordi vi her har et felt, hvor mulighederne ikke er udnyttet, og jeg kan derfor fuldt ud tilslutte mig og støtte det ærede medlem hr. Axel Ivan Pedersen, når han forudsiger, at en af de ting, vi må se på i udvalget, er en yderligere udvidelse og betryggelse af det sociale byggeris rolle. Det er afgjort realistisk ud fra den hidtidige udvikling, og jeg for mit vedkommende kan endda erklære mig tilfreds med, at man i det tredje år af denne tretrinsraket når op på hele

[Kai Møltke.]

12.500 lejligheder under socialt byggeri. For der har jo ligget muligheder i loven hele tiden.

Her når vi igen til et af stridsspørgsmålene i 1961-debatten, nemlig spørgsmålet om fordelingen af støtten mellem det private og det sociale byggeri, og her må jeg lige henvise til nogle tal, som vi fik i fjor. Hvordan har det understøttede private byggeri udnyttet den ret, det har haft? I perioden 1960-1961 opførtes der 917 boliger med understøttelse, og alle disse 917 var parcelhusbyggeri. I det følgende finansår opførtes der 1.093 boliger, og af dem var 837 parcelhuse. I finansåret 1962-63 nåede man op på den hidtidige top, 1.570 boliger, hvoraf 1.082 var parcelhusbyggeri. Vi vil altså se, at der inden for den understøttede kvota, som det var forudset, var ikke mindre end 8.000 lejligheder inden for denne skala til rådighed, som ikke blev udnyttet. Boligministeren havde sammen med finansudvalget mulighed for at overføre alle disse godt 8.000 lejligheder til det sociale byggeri, men de blev overført til det rent private, ukontrollerede og ikke understøttede byggeri.

Ja, når man opnår så strålende resultater, så kan jeg ikke forstå, at det ærede medlem fra det konservative parti kan blive forskrækket over et sådant tal. Man brugte ikke engang $\frac{1}{5}$ af denne understøttede rate, og det private byggeri fik det øvrige.

Jeg må for mit vedkommende sige, at jeg ikke er tilfreds med denne udvikling og disse tal. Vi har nu ikke målsætningen 30.000 lejligheder, men 40.000 lejligheder, og alligevel kommer det sociale byggeri ikke ud af stedet. Det er en af de ting, som jeg mener vi bør se på i udvalget med det formål at forøge kvotaen for det sociale byggeri, for de tal, som begrundet forslaget, betyder jo, at man i realiteten degraderer det sociale byggeris stilling ud fra 1961-lovene.

Det næste spørgsmål, som jeg skal tage op her, og som har principiel betydning, er forslaget om at forøge eget indskud i byggeriet, i særdeleshed hvor det drejer sig om det sociale byggeri. Nu taler man jo om økonomisk samordning, og man interesserer sig ofte meget for også at tale om nordisk samarbejde, nordisk erfaringsudveksling og

om at lære af hinanden og koordinere. Jeg ønsker derfor at gøre folketinget bekendt med nogle forholdsregler, der er truffet i Norge, og som er undervejs i Sverige, hvor man forud for Danmark har eksperimenteret med de store krav til eget boligindskud.

I Nordisk Kontakt nr. 13 er der en yderst interessant redegørelse for et forslag stillet af den norske regering. Man siger her, at regeringen den 5. november har fremlagt en stortingsmelding om boligbyggeriet, som muligvis kan give nyt liv til byggevirksomheden. Et af de vigtigste punkter i meldingen er, at kravet til egenkapital jævnt over vil blive mindre end halvdelen af, hvad det er i dag. Udviklingen har ført til, at kravet om egenkapital i boliger er blevet så stort, at mange, særlig unge lønmodtagere, har vanskeligt ved at klare det. Ofte må de slide med urimeligt dyre private lån ved siden af den støtte, som de får fra boligbankerne. Mon det ikke var værd at tænke over dette i udvalget, så vi ikke dumper i den grøft at henvise de mennesker, som er berettiget til at rykke ind i disse boliger, til det blakkede pengemarked for overhovedet at frembringe kontanterne? I sådanne tilfælde kan man godt lære også af de nordiske nabolande.

Jeg skal samtidig minde om, at det ikke er længere siden end i fredags, at det svenske TV havde en udsendelse, hvor man beskæftigede sig med det samme problem, og så ved vi endda, at den svenske boligordning bygger på en fast og lav rente. Ville man have troet i Sverige, at man kunne fremskaffe boligtilskud fra lejerne ved indflytningen på 10.000 kr. og for lidt større lejligheder på 12.500 kr.? Hvad viste fjernsynet herom i fredags? Billeder fra Varberg, billeder fra Gävle, hvor man var nået til den samme idyl, som vi nogle steder har ved det private byggeri herhjemme, nemlig lejligheder opført med lån i boligbanken, som stod tomme, fordi de, der skulle flytte ind, ikke kunne klare indskuddet. Man oplyste samtidig i fjernsynet, at regeringen i Sverige derfor overvejede at nedsætte kravet om eget indskud og så eventuelt prøve at indvinde noget ved at sætte den månedlige lejesum op.

Jeg skal ikke opfordre til blindt at følge disse svenske eksperimenter og den svenske

[Kai Moltke.]

ordning, men jeg må advare den højtærede boligminister mod at møde frem her i tinget med netop sådanne forslag, som i forvejen har været en oplagt fiasko i vore nordiske nabolande, Norge og Sverige. Men det er jo ting, vi kan se på. Det vil være nyttigt at få fremskaffet disse norske og svenske erfaringer, og udvalget må vel have temmelig lang tid til det. Lovforslaget har været længe undervejs, og loven står ikke for at skulle udløbe som så mange af de andre boliglove. Lad os i nogle uger give os tid til at kunne være saglige, for saglighed betyder, at man også skaffer sig de oplysninger, som kan give et mere realistisk billede af tingene.

På dette punkt i gennemgangen har alle her fra talerstolen talt om de krav, som må stilles til boligbyggeriet. Det skal være rummeligere i kvadratmeter, siger lovforslaget. Ja, jeg er også i høj grad tilhænger af ikke for små lejligheder af hensyn til fremtiden. En bolig skal helst leve sin periode ud. Men når man rejser spørgsmålet om det store areal og de dermed følgende omkostninger, må man også gøre sig klart, at det vil trække noget andet med sig, hvis der ikke træffes ekstraordinære foranstaltninger, hvilket jeg ingenlunde er imod.

Jeg står her med det debatindlæg, som den forhenværende boligminister den 20. november fremsatte om, hvilke udgifter det ville medføre, når man satte arealet op til 110 m². Med den form og det udstyr, der kræves, vil boligudgifterne komme op på mellem 8.000 og 10.000 kr. For langt den overvejende del af befolkningen vil det næppe være tillokkende at binde an med boligudgifter på dette, endsige et højere plan. Men nu er det højere plan i mellemtiden kommet dumpende ned fra himlen i form af den fortsat høje rente og de fortsat stigende grundpriser og alt det andet, og enhver ved, at den tidligere boligministers beregninger allerede ligger meget stærkt i underkanten. Derfor bliver vi nødt til at rejse det spørgsmål: skal vi bygge udelukkende og ensidigt for mennesker, som kan betale 800 kr. månedligt for at rykke ind i et parcelhus? Og i bekræftende fald: er parcelhuse med den nuværende form for boligpolitik så det rigtige

felt at vælge i den givne situation? Alle her udtaler deres kærlighed til parcelhusejerne, men hvis man endelig vil styre videre ad den kurs, synes jeg, at hele fronten, fra det ærede konservative medlem til det ærede medlem fru Else-Merete Ross, i fællesskab skulle føre en parcelhuspolitik, som gjorde det muligt for ganske almindelige mennesker og ikke blot for dem, der kan betale 800 kr. i husleje og derover, at få et parcelhus. En sådan støtte til parcelhusejerne skal mit parti gerne give sin fulde tilslutning.

Det det medfører imidlertid et og andet, og den tidligere boligminister gav ved forrige års debat også et udmærket billede af, hvad jævne mennesker i Danmark kan overkomme. Fornuften forsvinder vel ikke altid ved, at man i boligpolitikken så at sige skifter heste i vadestedet. Den daværende boligminister sagde i sin tale den 20. november 1963 — Folketingstidende 1963-64 sp. 1195 —:

„Jeg konstaterede i aftes med tilfredshed, at det ærede medlem hr. Thestrup var enig med mig i, at den normale boligomkostning — som det også blev nævnt her i dag — burde holdes inden for ca. 20 pct. af indkomsten. Hvis denne i gennemsnit sættes til mellem 15.000 og 18.000 kr. — det gælder i hvert fald 85 pct. af befolkningen — vil det sige, at boligomkostningen for en så stor del af befolkningen ikke bør være ret meget over 300 kr. pr. måned.“

Det ville for resten være ønskeligt, hvis det ærede medlem hr. Thestrup og de konservative kunne finde forståelse også hos den nye højtærede boligminister for, at 300 kr. månedlig var en passende udgift i forhold til de 85 pct. af befolkningens indtægt. Hvis det skulle komme til en sådan forståelse, kan jeg på forhånd tilsige mit partis fulde og ubetingede støtte til forhandlinger på et så realistisk plan i henseende til befolkningsflertallets indtægt.

Men jeg må desværre sige, at de sidste tal, vi har ude fra Københavns omegn, taler et andet sprog og går i en anden retning. Selv i det sociale boligbyggeri er en lejlighed med 2 kamre og 2 værelser nået op på, ikke de 300 kr., som man tilstræbte i fjor, men på 635 kr., m²-tilskud ibereg-

[Kai Moltke.]

net. Man må ikke synes, det er for dristigt, når jeg i disse økonomiske krisetider gør opmærksom på, at der mangler noget i denne lovgivning, nemlig en ajourføring af tilskudsordningerne, sådan at vi nærmer os det mål, som den tidligere boligminister i fjor opstillede som normen.

Der er forskellige veje at gå. Vi har fået afvist vort forslag om en boligfond, og derfor kunne jeg tænke mig, at man i stedet blot yder erstatning for en del og tager sit udgangspunkt i en fordobling af det sociale byggeris kvota samt øger m²-tilskuddet, og udgangspunktet skulle ikke være den unormale rente på 6½ pct., men 4 eller 4½ pct. Jeg tror, det ud fra realpolitiske synspunkter og ud fra befolkningens behov og ønsker vil være sundt at trække dette med ind i udvalgsdiskussionen.

Nu kan det godt være, at nogle vil sige, at dette ikke er realpolitik. Somme tider har man indtryk af, at realpolitik har forandret retning, så det skulle være blevet til noget, som udelukker sund fornuft.

Der er dog enlige svaler. Offentliggjort selv i kredse, som vel ikke kan mistænkes for at stå hverken det ærede medlem hr. Axel Ivan Pedersen eller mig alt for nær, ses f.eks. en ganske lærerig artikel, som jeg mener på forhånd skulle uddeles til udvalgets medlemmer, fordi man her har den nødvendige analyse af boligstøtten. Jeg tænker her på Finanstidende, og denne artikels fremkomst kan vel ikke forklares ved andet, end at en vis del af eksperterne inden for vort økonomiske liv og industrien ligesom i Sverige indser risikoen ved at blive ved at skrue boligniveauet op til sådanne højder, at det sætter pristalsmøllen i gang, medfører lønkrav på arbejdspladsen, svækker konkurrenceevnen og alle disse andre ting. Det må vel være det, som har fået Finanstidende til så at sige at foretage den ny analyse, og dermed er vi jo samtidig inde på nogle af de felter, en virkelig byggestøttelov skal indeholde. Finanstidende rammer nemlig én gang for alle et grundigt spyd igennem det, som endnu prægede diskussionen i fjor, om at man kunne affeje de stigende omkostninger og de stigende priser alene ved at

henvise til bygningsarbejdernes ubeskedne arbejds løn.

Bladet begynder med en^{er} oversigt over grundprisernes udvikling pr. m² fra 1946 til i dag. I 1946 var prisen 6 kr. 60 øre, i 1960 17 kr. 40 øre og i 1964 63 kr. 80 øre. Er der nogen, der kan fortælle mig, hvordan man kan bygge billigt og med synkende omkostninger med sådanne grundpriser? Det er jo gennemsnitstal for Københavns amt. Ude, hvor jeg bor, i Søllerød kommune, er man nået endnu højere op. Ved sidste opgørelse var man på 99 kr., og man forbereder sig lystigt på at springe op over 100 kr.-grænsen. Er det ikke et punkt, som man måske skulle tage med i betragtning?

Nu hørte jeg, at det ærede medlem hr. Axel Ivan Pedersen til min store glæde tog nogle kreditproblemer op. Jeg opfattede det som sådan en slags beskedent alternativ til boligministerens måske ikke helt tilfredsstillende forslag om at gribe positivt regulerende ind på realkreditmarkedet. Her ligger hovedfaren i dag. Det er jo lige så vanskeligt at komme disse tillægslån til livs i den ældre boligmasse, som det er nødvendigt — det hørte vi både af den højtærede statsministers og den højtærede økonomiministers erklæringer — så derfor må man vel bruge et andet eksempel.

Hvad hvis man nu standsede kreditydelsen, bremsede den, lagde loft over den med hensyn til visse konsortiers opkøb af landbrugsejendomme i yderzonerne, som hurtigt kunne omsættes uden nogen større udgifter, men med så meget des større fortjenester? Vi behøver jo kun at gå her i byens omegn, og det er jo nu og da klogt at tage nogle eksempler. Man bliver nemlig nødt til at bruge eksempler, så længe fornudden klar og udtømmende statistik ikke bliver tilvejebragt. Må jeg overhovedet anbefale en statistisk forbedring på et tidspunkt, hvor man begynder at tale om indkomstpolitik. Lad os tage et af disse felter for grundopkøb i omegnen. Vi har jo haft en del diskussion, også her i salen, om selvbyggerne og deres stilling, og så er der Ryttergården ved Farum. Den blev i maj solgt af den landmand, som ejede den. Hvilke krav stillede man så til køberen i øjeblikket med hensyn til at præstere egen

[Kai Moltke.]

opsparing for at købe en stor gård til udstykning? Udbetalingen var 550.000 kr. De blev hentet i Finansbanken, pantebrev. Der var også to kautionister, fordi de pågældende opkøbere var ubemidlede. De fik et pantebrev hver på 200.000 kr. for deres ulejlighed og for den risiko, som ikke var der. Den ene var den fra Glindemannsagen temmelig kendte landinspektør Oltmann, som det offentlige belønnede med en fængselsstraf.

Nu blev man ikke gammel i gårde i dette konsortium, for $\frac{3}{4}$ år efter blev den solgt. I maj 1963 var indkøbssummen 3,1 mill. kr., og da selvbyggerkonsortiet overtog den, var prisen steget til 4,9 mill. kr. Der betaltes nøjagtig de 550.000 kr., som Finansbanken skulle have, og så blev de i øvrigt udstyret med et nyt sæt pantebrev på 1,2 mill. kr. for at dække differencen. Nu er det muligt, at det ikke var så officielle pantebrev, at de kom til børsnotering, men de fik i hvert fald retsbeskyttelse gennem tinglysning. Da spøgen så udartede til sammenbrud, trådte Bikuben til med sin finansielle saneringsaktion; der blev en smule ny gældsoptagelse o. s. v.

Nu kan jeg se, sagen interesserer og vel også morer den konservative gruppe, og de vil sige: ja, det er her i udmarken, når den blakkede kapital griber ind, og det er derhen, vi ikke skal drive folk. Jeg står imidlertid her med et andet af de aviseksempler, som foreløbig overflødig gør statistikken. Det er en gård i Tåstrup, Gadehavegaard ved Roskildevej, på 74 tdr. land. Den stod til en vurderingspris på 360.000 kr. og betalte ejendomsskat efter denne vurdering. Ja men den blev pinedød solgt for 4,9 mill. kr. eller 14 gange vurderingsprisen! Der skal opføres 2.000 lejligheder, og hvis vi nu dividerer dette tal ind i købesummen, hvad bliver så grundudgiften for hver lejlighed? Det bliver såmænd kun et sted omkring 2.450 kr.

Jeg tror, at hvis vi skal have fart i en sanering af realkreditens forhold, må vi tage disse ting med i betragtning. Nu bebuder det radikale venstre, at man helt vil lade den afgiftspligtige grundstigning forsvinde, og konstaterer, at der er flertal for det her i tinget. Ja men er det radikale parti klar over, at dette vil mu-

liggøre yderligere opsving i ejendomspriserne og yderligere belåning rundt omkring i den periode, som kommer? Mon man ikke skulle tænke på disse ting to gange, før man fra radikal side realiserer denne nye forlovelse med VK-partierne? Lad os i stedet se sagligt på det i udvalget. Lad os få det materiale, der er brug for, både med hensyn til tillægslåne og med hensyn til disse kreditopkøb af gårde i yderzonerne; så vil man ikke behøve at få de første 50 gårde registreret fra tingbøgerne, før man vil opdage, at de tal, ministeren her arbejder henimod at nå, kunne skaffes alene på et begrænset område, for man regner jo med, at forhøjelsen af egenopsparing og af eget indskud i ejendommene skulle give ca. 70 mill. kr., og tænk, forkortelsen af prioriteters løbetid skulle give hele 4 mill. kr.! Jeg vil med lidt sagkyndig assistance påtage mig at skaffe disse penge alene i lån i den nærmeste del af Sjælland, som er med til at undergrave og udhule obligationsmarkedet.

Ja, det er blot et fingerpeg om den retning, som vi kunne ønske at give denne diskussion. Det er ikke nok, at et lovforslag kommer på bordet, det er heller ikke nok, at det bliver vedtaget. Det er bæreevnen, det kommer an på, det er spørgsmålet, om denne kurs bringer det, som er tilsigtet.

Derfor skal jeg på mit partis vegne henstille, at man giver sig god tid, at man venter på det nødvendige materiale, før man skrider til vedtagelse af dette lovforslag i den form, det har.

Johan Asmussen: Da mit partis ordfører i spørgsmål vedrørende boliglovgivningen, det ærede medlem hr. Rimstad, er forhindret i at være til stede, skal jeg på hans vegne gøre følgende bemærkninger til de af den højtærede boligminister fremsatte lovforslag.

Da vi sidste gang behandlede forslag om ændring af denne lovgivning, fremhævede vort parti, at man ikke ville være i stand til med held at behandle spørgsmålene om boligbyggeriet for sig og spørgsmålene vedrørende huslejen for sig, hvis man ønskede et resultat med henblik på en afhjælpning af den vedvarende, den stadig vedvarende, boligmisere.

Det fremgår af resultaterne af den af den

[Johan Asmussen.]

foregående regering og for den sags skyld også den af den nuværende regering fulgte fremgangsmåde med at dele problemerne op i to adskilte dele, byggeri og udlejning, at vi dengang havde ret og stadig har ret. Der er ikke opnået fremskridt af betydning i årets løb, og der er heller ikke udsigt til sådanne fremskridt, ganske simpelt fordi regeringen klamrer sig til den forkerte forestilling, at man kan bygge sig ud af den ulykkelige boligsituation. Det lader sig imidlertid ikke gøre, således som vi påviste det i fjor for næsten nøjagtigt et år siden, og således som vi med et års mellemrum fremover vil komme i den situation at måtte gentage det, hvis regeringen ikke på dette område vil være mere lydhør.

Vi vil imidlertid ikke trætte det høje ting med at gentage ræsonnementerne fra i fjor, men nøjes med at henvise til dem og i øvrigt gøre nogle bemærkninger om de praktiske muligheder for at nå et resultat. I løbet af det sidste år har vi bl. a. haft et folketingsvalg, et valg, hvorved regeringen mistede sit spinkle flertal. Af den grund vil det være tænkeligt, at boligspørgsmålet nu kan finde sin løsning gennem et politisk samarbejde mellem socialdemokratiet, de radikale, venstre og det konservative folkeparti. Denne sag, der i årevis har redet befolkningen som en mare, fordi de politiske partier ved dens behandling og dens fremme indbyrdes var bange for at blive sorteper, burde naturligvis løses gennem samarbejde mellem samtlige seks partier i tinget, således at ingen behøvede at være bange for nogen.

Det er jo en helt ekstraordinær sag, det her drejer sig om, en sag, der er opstået under ekstraordinære forhold i en krigstid, og som det herskende flertal på intet tidspunkt efter krigen har haft mod til at bringe os ud af. Samtidig har det været en indviklet sag at tage fat på, indviklet både teknisk og administrativt. Vi tror imidlertid ikke, der vil være mulighed for en bred samling om spørgsmålet. Vort parti vil venstre og de

konservative ikke samarbejde med, og det samme gælder formodentlig socialdemokratiet over for socialistisk folkeparti. Man kan beklage, at en så ekstraordinær situation som den, vi har på boligmarkedet, ikke kan fremkalde en fuldstændig samling af de politiske kræfter, men herved er nok intet at gøre.

Vi vil imidlertid gerne til venstre og det konservative folkeparti sige, at vi i løsningen af boligspørgsmålet ser en så stor nødvendighed trænge sig på, at man må lade partikævlet fare. I konsekvens heraf vil vi videre understrege, at det nu gælder om først og fremmest at få knuden løst op, den knude, de fire gamle partier selv har trukket så hårdt sammen. Derfor vil vi for vort vedkommende akkviessere ved, at de samme fire partier tilsammen finder en løsning, og vi vil afholde os fra at kritisere denne løsning, selv om den f. eks. skulle indeholde visse indrømmelser til det sociale byggeri, når blot den løsning, man når frem til, er tilbunds gående, effektiv og ikke angriber borgernes — det vil bl. a. sige husejernes — grundlovssikrede ejendomsrettigheder. Når vi her benytter os af ordet effektiv, er det naturligvis, fordi vi mener, at der ingen effektivitet er i at opdele dette vigtige spørgsmål i to sektioner: byggeri og leje, således som regeringen her har gjort det. Vi vil derfor heller ikke ofre så forfærdelig mange ord på nærværende lovforslags enkeltheder. På visse punkter lyder der nye toner gennem den højtærede boligministers her foreliggende første virkelige boliglovsindsats, toner, der i hvert fald ikke hindrer et bredere politisk samarbejde til løsning af det samlede problem. Det gælder de opsparingsfremmende foranstaltninger gennem en nedsættelse af lånegrænserne og en forøgelse af mulighederne for at få boligopsparingsordningerne til at virke, og det gælder bestemmelserne om fremme af langtidspanlægningen af det industrielle byggeri for at få byggekapaцитeten i vejret. Begge disse forslag trænger

[Jehan Asmussen.]

til en meget indgående udvalgsbehandling, og særlig til det sidste bør der knyttes en række kommentarer ved denne lejlighed.

Man kan begynde med at udtale sin tilfredshed med nedsættelsen af det udvalg til undersøgelse af den mulige forøgelse af boligbyggeriet, som den tidligere boligminister tog initiativet til den 14. maj i år, og man læser også i det store og hele med tilfredshed dette udvalgs betænkning af september 1964. Af betænkningen fremgår det jo, at udvalget anviser montagebyggeriet som løsning på spørgsmålet om en kapacitetsudvidelse af byggeriet, og her er sikkert en vej fremad. Men der er i forbindelse med montagebyggeriet en række problemer, som man ikke må glemme, fordi man er begejstret over den kapacitetsforøgelse, der her åbnes mulighed for. Der er stadig mangler ved elementbyggeriet, og det er på ingen måde uvæsentlige mangler, det er mangler, der særlig koncentrerer sig om pris, byggetid og kvalitet.

Prisen er stadig præget af de store fabrikinvesteringer, der måske søges afskrevet noget hurtigere end strengt nødvendigt. Her vil jo nok den bebudede langtidsplanlægning kunne være medvirkende til en bedring, men i øvrigt tyder den stærkt reducerede arbejdskraft pr. byggeenhed på, at byggeprisen bør ligge væsentlig lavere end ved byggeri efter de ortodokse metoder. Det gør den næppe i dag.

Byggetiden er skuffende lang og betegner under alle omstændigheder i almindelighed kun beherskede fremskridt på dette vigtige punkt, og kvaliteten, der særlig er et spørgsmål om revnedannelser, overfladebehandlinger og tilstrækkelig lydisolering, kræver fortsatte forbedringer.

Men det er rigtigt, at betænkningen betyder ny landvinding over for mulighederne for at øge byggeomfanget herhjemme. Det kan man kun være tilfreds med, men det bør igen understreges, at selv en kraftig kapacitetsforøgelse ikke er tilstrækkelig til at komme over vore store vanskeligheder i boligspørgsmålet; der skal mere, meget mere til.

Vi vil foreløbig afvente udvalgsbetænkningen, før vi fra de uafhængiges side tager stilling til lovforslaget.

Adolph Sørensen: Jeg skal på forhånd berolige med, at jeg ikke har ønsket at tage ordet for at erklære mig uenig med mit partis ordfører, det ærede medlem hr. Hastrup, tværtimod er jeg meget enig i de synspunkter, der er fremført fra vor ordførers side.

Det har været nævnt her i dag i flere relationer, at det, at murerfaget er part i sagen — det har man også tidligere fremhævet — ligesom skulle være diskvalificerende for at kunne udtale sig. Jeg håber ikke, at synspunktet er det samme i det høje ting. Det kunne jo afstedkomme mange vanskeligheder for debatterne her i tinget, hvis man tænkte sig, at en lærer eller en lektor ikke kunne deltage i debatterne om undervisningspolitik og andre kulturelle spørgsmål. Det, at man hører til branchen, skulle vel heller ikke hindre en objektiv og saglig vurdering, og jeg skal altså prøve på noget sådant.

Jeg vil gerne understrege det, som ordføreren for venstre, det ærede medlem hr. Finn Poulsen, sagde om reguleringen af økonomien via byggeriet, nemlig at det er helt urimeligt, at det gang på gang er byggesektoren, der skal holde for, når der skal gøres et forsøg på at opnå økonomisk balance, fordi man på andre områder har ført en forfejlet politik.

Når jeg tager ordet, er det imidlertid i ganske særlig grad for at understrege, at den grønne betænkning, nr. 364, der jo er taget til indtægt af den højtærede boligminister i hans fremsættelsestale — sådan som det i øvrigt er fremhævet af flere ærede ordførere også ved denne lejlighed — ikke blot bygger på synspunkter, som er ganske overordentlig ensidige, men også indeholder et talmateriale, som er i direkte uoverensstemmelse med virkeligheden, og jeg skal derfor tage anledning til at prøve på at dokumentere dette med nogle enkelte tal.

Jeg er helt enig i — og det er naturligvis alle i denne sal — at intet må forsømmes for at fremme produktiviteten i byggeriet. Det må også ligge helt klart, at lovgivningen i den udstrækning, der overhovedet bør lovgives om dette, bør formes sådan, at det kan betale sig at udføre et virkelig effektivt byggeri og et billigst muligt byggeri, og det er helt klart, at alle led i byggeprocessen må drages ind under denne målsætning.

[Adolph Sørensen.]

Det kan ikke skjules, synes jeg, at der er en tendens i boligministerens boligpolitiske linje, der — det er jeg også enig i — ikke betegner nogen ny linje, men højst en frasering eller nuancering af den hidtil førte politik. Hans ønske om at tage fat på virkeliggørelsen af kapacitetsudvalgets mål: at væksten i byggeriet skal ledes over på det såkaldte montagebyggeri, forekommer noget tendentiøst, og ministeren foreslår jo at udvide rammerne for det statsgaranterede byggeri og lade den statslige boligstøtte bidrage til at fremme det såkaldt langtidsplanlagte industrialiserede byggeri.

Jeg finder, at man på dygtig måde fra producentside har udnyttet de foreliggende muligheder i den såkaldt utraditionelle sektor og også opnået resultater, men det ligger jo faktisk sådan, at meget vide kredse også i det høje ting, har stirret sig så blinde på dette faktum, at man ligesom ikke har kunnet se, hvad der er sket på den øvrige byggefront.

Der tales jo fra alle sider med om boligproblemerne, om boligmangel, om bolignød, om industrialisering af byggeriet, om rationalisering og kapacitetsforøgelse, langtidsplanlægning o. s. v. o. s. v. Ofte tales der nu meget højt fra sider, som ikke kan forudsættes at have den fornødne saglige baggrund, men det hænder altså også, at folk med en sådan kommer til at skrive og sige ting, som ikke helt kan stå for en nærmere prøvelse. Sådan er det jo faktisk gået udvalget, der har begået betænkning nr. 364. Jeg skal indrømme, at det er nu engang sandhed, at hastværk er lastværk, og udvalget havde ikke for meget tid til sin rådighed men jeg synes også, det skal siges, at udvalget så afgjort var for snævert og for ensidigt sammensat. Som allerede nævnt er udvalget altså kommet for skade at benytte nogle forældede tal for medgåede mandtimer m. v. for det såkaldt traditionelle byggeri, tal, som så afgjort ikke er ajourført, og herved kommer meget væsentlige dele af betænkningens afsnit og dens tabeller, prognoser og konklusioner i virkeligheden ud af takt med kendsgerningerne i det levende liv, og det er naturligvis meget uheldigt, ikke mindst når eller hvis boligministeren på afgørende måde vil basere sin fremtidige linje på disse konklusioner.

Det forekommer kyndige folk helt uvirkeligt, når udvalget i tabel 20 — det er den, der taler om fremtidens muligheder — opererer med stationære tal for parcelhuse, når man betænker, hvilke ønsker og hvilket pres der fra bygherreside er netop på dette område. Det er for øvrigt også allerede fremhævet af det ærede medlem hr. Hastrup.

Udvalget mener heller ikke, at det murede etagebyggeri overhovedet kan forøges i den kommende periode. Denne tanke er jo absurd, men det er den samme idé, der kommer til udtryk i tabellens alternativ 2, betænkningens p. 32, hvor man uden videre amputerer begrebet muret byggeri med anvendelse af præfabrikerede elementer og så til gengæld som ved et trylleslag bringer ekstra 14.500 montagelejligheder til verden, hvorved man altså når frem til at opføre 60.000 lejligheder årlig i 1970. Ak ja, og ingen kan jo vide, om der nu også er behov herfor til den tid, eller for øvrigt om der er råd hertil.

Selvfølgelig kan man forøge produktion og kapacitet i det traditionelle, det såkaldt murede byggeri, herunder også — og da ikke mindst — ved i stedse stigende grad at anvende præfabrikerede komponenter. Der har i en lang årrække fundet en udvikling sted, som taler for sig selv. Mandtime-tallet er i høj grad bragt ned. Jeg skal til-lade mig at understrege, at alene i tiåret 1952-62 blev det nedbragt med 365 timer pr. lejlighed pr. parcelhus. I et bestemt muret parcelhusbyggeri, rationelt planlagt og omfattende i alt 651 huse opført i årene 1959 til og med 1963, er mandtimeforbruget pr. 100 m² enfamilieshus opgjort til 1.228 timer i alt og ikke 2.400-2.500, hvad der er udgangspunktet for udvalget i den grønne betænkning.

Disse tal taler for sig selv og synes at sige klart nok, at man, og dermed også boligministeriet, bør være yderst varsom med at lægge betænkningen til grund ved tilrettelæggelsen af det fremtidige byggeri.

Præfabrikerede elementer til brystninger, altanpartier, etageadskillelse, trapper, sølbænke, dragere o. s. v. har været anvendt i mange år og bliver det i stedse stigende grad. Kendsgerningen er jo, at det traditionelle byggeri avancerer næsten fra dag til dag, og det vil fortsætte hermed. I samme

[Adolph Sørensen.]

takt øges lærlingetilgangen og uddannelsen af lærlinge såvel som af ufaglærte intensiveres og forbedres gennem organisationernes og myndighedernes frugtbare samarbejde og under ikke ubetydelige ofre også fra organisationernes side. Der er ikke hidtil — det er allerede erkendt i ordførertalerne her i dag — ved andre byggeformer fremstået sådanne lavere priser eller andre fordele, at det kan berettigede til en tyrkertro på, at vel gennemført traditionelt byggeri ikke skulle være konkurrencedygtigt. Tværtimod føler jeg mig overbevist om, at det håndværksmæssige byggeri — om man vil kalde det sådan — rummer meget store muligheder, og jeg tror, det har krav på nu at få en fair chance for at kunne bygge kontinuerligt efter vel tilrettelagte planer.

For i det hele taget at komme i gang med montagebyggeriet — hvad der også blev fremhævet af den ærede ordfører for de uafhængige og af andre — i det omfang, som betænkningen opstiller, skal der jo investeres ganske overordentlig store beløb i nye fabriksanlæg. Det skal der ikke, for at man kan gennemføre et tilsvarende muret byggeri. Her har man et veludbygget net af rationaliserede, moderne, produktive fabrikationssteder, teglværker, over hele landet. Råstoffet har vi, det er et af de få, vi har her i landet. Og yderligere kan man med hensyn til præfabrikerede komponenter som montage-dæk til etageadskillelser, trappe-, brystnings- og altanelementer og alle mulige monterbare dele trække på de eksisterende fabrikker. Hidtil har man ikke i den alt for lange årrække, hvor vi har været underkastet restriktioner i byggesektoren, kunnet planlægge det traditionelle byggeri og slet ikke i samme omfang som visse afsnit af montagebyggeriet, der jo er indgået i boligministeriets langtidsplaner m. v. Men det kan selvfølgelig gøres; det kræver ikke femårsplaner, alene fordi projekterne jo kan baseres på gennemprøvede konstruktioner og materialer.

Jeg vil gerne benytte denne lejlighed til at advare imod, at man ofrer en masse kostbar tid og penge, som vi jo, når alt kommer til alt, ikke har for mange af, på at opfinde noget, der faktisk for længst er opfundet, og som har bevist sin anvendelighed. Omtrent 90 pct. af byggeriet sker

jo via den såkaldt traditionelle sektor — jeg kan også sige det murede byggeri, det håndværksmæssige byggeri. Man har eksempler på, at rigtig planlægning og effektiv udnyttelse af dette byggeri, f.eks. ved udnyttelse af gentagelsesmomentet gennem et stort antal lejligheder, klyngehuse, gruppehuse eller enkelthuse, men under samme plan, kan sætte præstationerne op med omkring 50 pct., og det vil sige, at hvis man sætter ind i øget grad på dette felt, må det være åbenbart for enhver, at her ligger en betydningsfuld genvej til flere og billigere boliger gemt; og her må i hvert fald ligge en opfordring til ikke at give montagebyggeriet eller nogen byggeformer overhovedet en præferencestilling, men tværtimod give de forskellige byggeformer fri adgang til at konkurrere på lige fod.

Det ærede medlem hr. Hastrup stillede det spørgsmål, om det ikke er regulering og restriktioner, der hindrer planlægningen, og jeg mener, at svaret her er let at give. Jeg tror, at svaret må blive klart et jo. Primært er der for mig ingen tvivl om, at det, der skal til, og det, der vil give de bedste muligheder for en virkelig planlægning, er frihed for snærende bånd og restriktioner på dette uhyre vigtige område.

Jeg vil gerne hænge et lille smykke om halsen på den højtærede boligminister som tak for, at han dog har taget initiativet til denne frasering, og idet jeg håber på et godt og frugtbart arbejde i udvalget, vil jeg holde op for den højtærede ministerordene af biskop Thomas af Strängnäs, der jo for så lang tid siden som i 1430 sagde:

„Frihed er det bedste guld, som sol bestråler over muld, lad den dit smykke være.“

Boligministeren (Kaj Andresen): Må jeg indledningsvis takke de ærede ordførere for en velvillig behandling af lovforslaget, i hvert fald for tilsagn om velvillig forhandling. Måske var der i debatten lidt for megen negativ kritik og lidt for begrænset positiv tanke.

Der er jo rejst en del enkelte problemer, og jeg vil gerne knytte nogle bemærkninger til en række af de mere principielle ting, der er sagt, og også prøve på at knytte bemærkninger til nogle af de rejste spørgs-

[Boligministeren.]

mål — i øvrigt vil en række af dem kunne behandles i et eventuelt udvalg.

Der er sagt en del om det sociale boligbyggeri som det favoriserede byggeri efter det fremsatte forslag. Jeg synes, at det at tale om en favorisering, som skulle gå ud på gennem regulering at favorisere dette byggeri, er ligesom at stille tingene lidt på hovedet. Det faktiske er jo, at der er ingen form for boligbyggeri, der er så stærkt reguleret og kontrolleret som det sociale byggeri. Det har en lovgivningsmæssig ramme, en fastslået ramme for, hvad der overhovedet kan sættes i gang. Det er kontrolleret på priser, på kvalitet og med nøjagtig fastsættelse af de tidspunkter, hvor det sættes i gang, ligesom ikke mindst hele dets økonomi, driftsøkonomi og husleje-problemer, er under offentlig kontrol.

Det lovforslag, der her er fremsat, betyder i virkeligheden, at man på alle felter åbner for og sikrer det mere industrialiserede byggeri for at opnå den forøgelse af boligbyggeriet, som jeg regner med vi alle tilstræber i de kommende år, og det skulle man altså nå ved dels at øge langtidsplanlægningen fra 3 til 5 år, dels ved at øge rammen, inden for hvilken det industrialiserede byggeri kan gå i gang. Når lovforslaget har nævnt udvidelsen af rammen for det sociale langtidsplanlagte byggeri, er grunden alene den, at det er kun på det område, det er nødvendigt med en lovændring for at udvide rammerne. Det er tanken at foretage en tilsvarende forøgelse af denne byggeform for det private byggeri, sådan at der skulle ske en forøgelse på ca. 5.000 lejligheder pr. år i de kommende år af det industrialiserede byggeri.

Hidtil kan man vel sige at det sociale byggeri har været banebrydende for montagebyggeriet, og det er ganske naturligt, at man har haft mulighed for at arbejde med de store enheder, der må være en forudsætning for det mest vidtgående rationaliserede byggeri og deraf følgende billig-gørelse. Det er det sociale byggeris indsats, som nu har gjort det muligt at etablere fabrikker, der specialiserer sig i element-fremstilling. Denne udvikling kan jo også komme det private byggeri til gode, idet det i stor udstrækning kan anvende de standardiserede bygningsdele, som nu er

ved at komme frem inden for dansk boligproduktion. Jeg mener også, at en udbygning af dette langtidsplanlagte byggeri vil kunne øge konkurrencen mellem de forskellige firmaer, der beskæftiger sig hermed, så at produktionen ikke behøver at være samlet på enkelte virksomheder. Bygherrer, der arbejder med lavt byggeri i grupper af en vis størrelse, vil også, såfremt deres byggeri opfylder de krav, der må stilles for, at det kan betragtes som industrialiseret, kunne finde plads inden for kvotaerne for privat, langtidsplanlagt byggeri. Vi har jo allerede lavt byggeri i Albertslund, og vi har privat opført lavt byggeri i Niverød under disse langsigtede byggeformer.

Det sociale byggeris efter min mening overordentlig store betydning for landets boligforsyning gennem en årrække kan man vel ikke bestride. Under forudsætning af, at der i de kommende år skal være en stærk vækst i boligbyggeriet, synes jeg den foreslåede forhøjelse af dette byggeris rammer er rimelig. Jeg har jo også hørt i dag, at enkelte ordførere netop har givet udtryk for kritik af, at der ikke var en større udbygning af det sociale byggeris rammer.

Hvad den almindelige debat om montagebyggeriet angår, kan man sige, at den er udtryk for, at byggeriet hos os befinder sig i en overgangsform mellem den gamle byggeform og den moderne teknik. Målet må vel være også på dette område at udnytte de forhåndenværende ressourcer på den bedst mulige måde, så vi får vel nok brug for alle de gode kræfter, der kan sættes ind, hvis byggeproblemet skal løses. Men netop en forøgelse af det mere teknisk avancerede og det arbejdskraftbesparende byggeri vil jo øge byggekapa-citeten og derved skabe grundlag for at afvikle restriktionerne. At gøre dette straks for alle områder, er der vel næppe mange der tør tage ansvaret for i dag, men såfremt der inden den endelige frigivelse kan oparbejdes en kapacitet, der kan tilfredsstille de rimelige krav til boligbyggeriet og dets omfang, vil vi bedre kunne tage de fornødne skridt til en endelig frigivelse, til en endelig afvikling af restriktionerne.

Det industrielle produktionsapparat vil imidlertid ikke kunne bygges op, uden at vi skaber de nødvendige rammer for op-

[Boligministeren.]

bygning. Ved en langtidsplan kræves som absolut betingelse for overhovedet at få opbygget produktionsapparatet store investeringer, som må afskrives over en vis årække; det er nødvendigt, for at denne virksomhed kan være rentabel. Hvis vi nægter denne byggeform sådanne vilkår, stiller vi den ringere end de byggerier, der i kraft af deres størrelse og deres byggeformer også kan arbejde på kortere sigt. Det er forkert at udlægge lovforslaget som et forsøg på at fremme industrialiseret byggeri ad reguleringens vej. Der er jo ikke noget særlig restriktivt i at give en byggeform videre rammer, bedre tilrettelæggelsesforhold ved en planlægning. Vi ved, at det industrialiserede byggeri kan yde et stort bidrag til at øge boligbyggeriet, oven i købet ved at udnytte ufaglært arbejdskraft, at øge byggesektorens samlede kapacitet, og det er vel i og for sig denne forøgelse af boligbyggeriet, befolkningen venter af os.

Svaret på kravet om flere boliger kan vel ikke være, at vi politikere ikke vil gøre noget for at sætte arbejdet i gang, men blot siger, at det må boligproducenterne om under, hvad vi vil kalde en fri konkurrence; de må se at finde ud af, hvordan de kan klare problemet. Jeg er ikke sikker på, at de unge, der savner bolig, vil nøjes med dette svar. Jeg har da også med interesse set, at der var, da kapacitetsudvalgets betænkning kom, en lang række presseudtalelser, der var meget positive vedrørende denne betænkning.

Jeg beder den højtærede formand om tilfaldelse til et par citater. Et citat har jeg fra Randers Amts Avis — det konservative blad — for den 7. november; dér indleder en ledende artikel med at sige:

„Der er for tiden alvorlige drøftelser i gang med henblik på at få boligbyggeriet øget væsentligt, og der peges på forskellige muligheder herfor bl. a. udnyttelse af den voksende industrialisering inden for byggeriet.

Vi håber, bestræbelserne må krones med held“.

Det radikale Holbæk Amts Venstreblad udtrykker det i overskriften på den måde:

„Hvad nøler vi efter?“

Og siger:

„Skal vi have bygget flere boliger, må

vi gå utraditionelt til værks og vælge montagebyggeriet ... Kun ad den vej kan udbuddet af boliger blive tilstrækkeligt stort.“

Og i venstrebladet Fyns Tidende for den 9. oktober siges der:

„Mest nødvendigt af disse forslag er udvidelsen af rammerne for montagebyggeriet og andre former for rationelt byggeri med lavt arbejdskraftforbrug ... Nødvendig er også udformningen af det såkaldte „rullende“ program for langtidsplanlægning af de moderne bygningsformer.“

Disse presseudtalelser er jo helt på linje med den argumentation, der er ført over for det fremsatte lovforslag, og jeg tager det som udtryk for, at der er en udbredt stemning for snarest at skaffe bedre betingelser for en sådant rationaliseret byggeri.

Det ærede medlem hr. Finn Poulsen var inde på, at man egentlig godt kunne gøre det hele frit og gå i gang. Jeg har også set, at professor Vibe-Pedersen, der jo var medlem af kapacitetsudvalget, i en kronik i Information af 3. november har udtalt sig om, at det kunne lade sig gøre med en almindelig frigivelse. Måske kan det være lidt mærkeligt, at et medlem af kapacitetsudvalget først underskriver betænkningen og dermed for så vidt står bag ved dens konklusioner og derefter offentligt drager helt andre konklusioner. Men lad det nu være! Professorens kronikstandpunkt er jo, at man kunne godt give byggeriet helt frit, og det er altså det, jeg forstår at i hvert fald det ærede medlem hr. Finn Poulsen måske også mener; men i modsætning til, hvad det ærede medlem hr. Finn Poulsen sagde, siger professoren jo ganske klart, hvad konsekvenserne heraf må blive. For det første en stramning af lånegrænserne — det er jo for så vidt også med i det her foreliggende lovforslag — dernæst en fjernelse af parcelhusejernes skatteprivilegier, endvidere at man skulle nedskære det sociale boligbyggeri, og endelig, hvad der vel nok er det væsentlige, at konsekvensen må blive en fastholden eller en reduktion af boligbyggeriets nuværende omfang. Men det er vel ikke dette sidste, der egentlig er vor opgave? Det er i hvert fald næppe, hvad befolkningen venter at vi når til som resultat af vore politiske forhandlinger, at vi

[Boligministeren.]

skulle fastholde eller reducere det nuværende boligbyggeris omfang.

Det ærede medlem hr. Finn Poulsen og nu sidst det ærede medlem hr. Adolph Sørensen var også inde på spørgsmålet om det murede byggeri. Jeg vil gerne sige, at det er jo absolut ikke tanken at lægge det murede byggeri hindringer i vejen i bestræbelserne for at forbedre effektiviteten. Det murede byggeri vil stadig have mange opgaver ved udførelsen af de forskellige slags byggeri både inden for boligbyggeriet og inden for andre områder, hvor en række opgaver foreløbig slet ikke egner sig for tilrettelæggelse som industrialiseret byggeri. Derudover vil der ikke være noget til hinder for, at murerfaget som sådant kan deltage inden for de særlige rammer for langtidsplanlagt industrialiseret byggeri, hvis man kan finde frem til former, der teknisk og økonomisk er konkurrencedygtige. Vi har planer liggende, hvor murværk indgår i industrialiseret byggeri, som er henført under langtidsplanlægning. Jeg kan som eksempel nævne et større samlet boligbyggeri i Odense, der er projekteret, så at ydervægge og gavle er udført i tegl; og også i en del af det igangværende montagebyggeri indgår murværk dels som gavle i boligblokkene, dels og navnlig i forbindelse med vaskeribygninger, varmecentraler o. s. v. I øvrigt er det min hensigt efter opfordring fra det murede byggeris repræsentanter at lade spørgsmålet om dette byggeris muligheder for at fremme rationaliseringen undersøge i et underudvalg under boligministeriets målsætningsudvalg.

Jeg kan måske i denne forbindelse knytte et par bemærkninger til det ærede medlem hr. Adolph Sørensens indlæg, hvor han siger, at det er tendentiøst at lede boligbyggeriet imod det industrialiserede byggeri. Jeg kan ikke rigtig forstå, at der skulle være noget galt i, at vi leder udviklingen henimod det, der både billiggør produktionen og skaber øget kapacitet. Er det i virkeligheden ikke det, der er sket inden for vort samfund på alle andre områder? Er det ikke det, der er tilstræbt igennem år med en industrialisering og en rationalisering af produktionen på hele vort erhvervsområde? Det er jo da heller ikke ukendt, at det offentlige igennem, skal vi sige indgreb og vedtagelse af love

har medvirket til at fremme det. Jeg kan blot nævne afskrivningslovene, som jo i deres indhold var et statsindgreb, der var med til at fremme en industrialisering og rationalisering, som var ønskelig. Og vi ser jo noget tilsvarende i andre erhverv.

Når det ærede medlem peger på en række af tallene og tabellerne i kapacitetsudvalgets betænkning, vil jeg gerne sige, at jeg ikke mener, stedet her er til at drøfte disse ting. Det må ske i udvalget. En del af disse tabeller er jo for så vidt ikke konklusioner, men er regneeksempler på, hvad der kan opnås med den forhåndenværende arbejdskraft. Den kritik, som det ærede medlem kom med her i dag, er jo i forvejen anført i et møde i boligministeriet. Jeg har efter dette møde givet tilsagn om, at disse forhandlinger vil kunne fortsættes i boligministeriet, og jeg agter altså, som jeg lige sagde, at lade nedsætte et udvalg, hvor det murede byggeris repræsentanter kan være med til at drøfte hele spørgsmålet, som er rejst.

Det er også gjort gældende, at man vil lægge loft over murstensbyggeriet og ved hjælp af restriktioner dirigere de kommende års tilgang af arbejdskraft til montagebyggeriet. Også dette er en misforståelse. Kapacitetsudvalget har angivet et par regneeksempler, som jeg før talte om, og disse regneeksempler skal vise, hvordan man ved anvendelse af udvalgets principper vil kunne øge byggeriet. Disse eksempler understreges jo af betænkningen som regneeksempler, og der ligger ikke heri nogen slutning om, at man ønsker at lægge loft over det murede byggeri. Hvis man efter arbejdet i det underudvalg, jeg lige har omtalt, til behandling af det murede byggeris rationaliseringsmuligheder, skulle komme til det resultat, at der er behov for yderligere udvidelse af langtidsplanlægningen for at skaffe endnu bedre planlægningsgrundlag for en øget del af det murede byggeri, vil jeg da meget gerne overveje dette spørgsmål.

Der er også her talt en del om, at montagebyggeriet indebærer en forringelse af kvaliteten. Man siger, at det vil ikke være i overensstemmelse med ønskerne om at skaffe boliger af tilstrækkelig god kvalitet. Man har kritiseret, at kapacitetsudvalget ikke har lagt tilstrækkelig vægt på kvali-

[Boligministeren.]

tetsspørgsmålet i forbindelse med de kommende års byggeri, men jeg tror, det beror på en misforståelse. For det første var det ikke kapacitetsudvalgets opgave at undersøge kvalitetsproblemerne, men alene at undersøge kvantitative problemer, hvordan vi kunne øge boligproduktionen. Det har ikke været opgaven at tage stilling til en lang række andre problemer, der vil kunne opstå i forbindelse hermed. Disse spørgsmål er i højere grad henlagt — hvilket også det ærede medlem fru Else-Merete Ross var inde på — til målsætningsudvalget, hvis arbejde pågår, og hvis resultat, i hvert fald delvise resultat, forhåbentlig kan gå ind i de drøftelser, der her finder sted.

Hvis man i øvrigt skal tale om boligkvalitet i forbindelse med montagebyggeri, tror jeg ikke, man kan sige, at lejlighederne i montagebyggeriet på nogen måde er kvalitetsmæssigt ringere eller ligger under boliger i andet byggeri. Jeg har selv besøgt en del af de igangværende byggerier inden for montagebyggeriet, og jeg må sige, at min opfattelse er, at det snarere er omvendt. Der er nogen, der mener, at miljøet er af ringere standard — det er en kritik, der for nylig blev fremført i Politiken, hvor der i øvrigt i samme blad få dage efter kom en anmeldelse af montagebyggeriet i Albertslund, som netop består af småhuse. Det er den norske professor Odd Brochmann, der skrev denne anmeldelse og fremhævede miljøet dér som noget af det positive. Jeg beder den højtærede formand om tilladelse til et citat derfra. Professor Brochmann siger:

„Disse huse er billige, og de repræsenterer et gennemført elementbyggeri. Men de virker gedigne og ordentlige Det gedigne gør sig endnu stærkere gældende i husenes omgivelser . . . så langt man kan fatte, ser det lovende ud. Og det er opløftende at se et resultat, som lyser af samvittighedsfuld og menneskelig indstilling, forenet med konsekvent tankegang og sans for, hvori de varige virkemidler består.“

Det er klart, at der findes byggeri af dårlig kvalitet inden for alle byggeformer, men det er netop ikke et spørgsmål om en speciel byggeform. I øvrigt er boligkvalitet jo et relativt spørgsmål, alt efter som det ses

fra den, der bor i en saneringsmoden ejendom på Vesterbro, eller fra den, der bor i et rækkehus i en af forstæderne.

Der har ligeledes været fremsat en række bemærkninger omkring spørgsmålet om lånegrænserne og deres nedsættelser, omkring hele finansieringsspørgsmålet, om indskuddene, og der er anført, at en forhøjelse af lejerindskuddene i nybyggeriet vil gøre det vanskeligt for de dårligst stillede at få bolig. Heroverfor kan man sige, at det øgede krav til selvfinansiering, der gælder såvel udlejningsbyggeri som parcelhusene, har det sigte at dæmpe presset på obligationsmarkedet og derigennem alt andet lige at nedbringe renten. Om det lykkes med denne lånegrænse at få renten til at gå ned, er vel næppe til at sige. Jeg tør ikke engang rose mig af, at den begrænsede stigning i kurserne i den senere tid skyldes fremsættelsen af disse lovforslag. Men det er vel helt givet, at selv om provenuet af denne lånebegrænsning ikke udgør et så forfærdeligt stort beløb i forhold til hele obligationsmassen, er det marginalbelastningen, der betyder mest, og enhver lettelse vil kunne være med til at sætte renten ned. Det må nemlig erindres her, at ca. 80 pct. af byggeriets årlige driftsudgifter går til forrentning og afdrag af kapitalinvesteringer, og det er klart, at kursforholdene har større betydning for lejen end besparelse i byggesummen. Det må ligeledes erindres, at selve det øgede indskud, når det ikke skal forrentes, vil gøre det muligt at reducere lejen med antagelig 30 kr. månedlig for en lejlighed på 85 m² — altså i virkeligheden en reduktion i huslejudgifterne på op imod 400 kr. om året.

Jeg vil fremhæve det forslag, der går ud på, at kommunernes ret — som allerede nu i vid udstrækning benyttes — til at betale indskud og at garantere for boliglån, udvides med, at der for de dårligst stillede bliver en pligt for kommunerne til at hjælpe. Det må siges, at når grænsen herfor er sat til den husstandsindkomst, der ligger på omkring 16.000 kr., er det rimeligt, at der for disse familier gives mulighed for at få lån og også lån på lempeligere betingelser.

Hvis det tilsigtede formål, at lette marginalpresset på obligationsmarkedet, blot kan resultere i en så beskeden rentelettelse som en halv eller en hel procent, vil huslejen i

[Boligministeren.]

nybyggeriet kunne reduceres yderligere med fra 300 til op imod 600-700 kr. årligt.

Det er min opfattelse — det vil jeg gerne sige i anledning af de bemærkninger, der har været om finansieringen i al almindelighed — at den generelle nedsættelse må være den rimelige. Når man særlig har talt om, at det sociale byggeris lånegrænse ligger for højt, må det siges, at det er ikke de 25 pct., som dette udgør af det nuværende samlede byggeri, der stærkest belaster lånemarkedet. En yderligere reduktion af lånegrænserne for det sociale byggeri kan kun have til formål at skære dette byggeri ned. Jeg synes, det er klart, at vi kan ikke stille krav om et øget antal boliger uden at være villige til på en eller anden måde at være med til i højere grad at øge selvfinansieringen, og det må jeg mene gælder lige så vel den ene som den anden gruppe, altså også den gruppe, der fra de nuværende 25 pct.s selvfinansiering kommer op på 30 pct.

Men i øvrigt er der i forbindelse med dette lovforslag også andre områder, hvor dette med finansieringen kan komme til at spille en rolle — enkelte ordførere har været inde på det. Jeg tænker på realkreditens løbetid og tillægslånene, og jeg tænker på spørgsmålet om boligopsparing. Når vi på disse felter — det gælder løbetiden, og det gælder tillægslånene — på et eller andet tidspunkt får en udtalelse fra det udvalg, jeg har nedsat derom, vil det kunne være afgørende både for opsparingen og for mulighederne for at lette på obligationsmarkedet.

Jeg skal knytte nogle bemærkninger til enkelte af de øvrige udtalelser, der er faldet, men prøve på at gøre det lidt kort. Det ærede medlem hr. Finn Poulsen var inde på en almindelig betragtning om, at den foreslåede frigivelse var for lille; sådan forstod jeg det ærede medlem. Så sagde det ærede medlem, at i det sidste år havde man ønsket den frigivelse for Odense og Ålborg, som nu var foreslået. Men de frigivelser, som er foreslået nu, gælder ikke

alene Odense og Ålborg. Jeg har også imødekommet ønskerne om en ændring af lånegrænserne. Jeg forstod ganske vist på det ærede medlem hr. Hastrup, at forøgelsen fra 110 m² til 130 m² ikke var nogen tilstrækkelig imødekommelse, men det er dog den imødekommelse, som efter min mening er stærkest påkrævet på dette felt.

Når det ærede medlem siger, at det burde betyde, at vi samtidig ændrede grænsen for håndværkeromkostningerne, er det lidt vanskeligt, for vi har adskillige sager liggende i boligministeriet, hvor håndværkere under den hidtidige ordning har tilbudt at bygge 130 m² for et beløb, der ligger inden for den håndværkergrænse, vi har gældende for 110 m². Jeg synes altså, at når vi foretager den almindelige forhøjelse, der finder sted over de 85 m², er det ganske godt.

Det ærede medlem hr. Finn Poulsen stillede spørgsmål angående selvbyggerne. Jeg mener, at jeg allerede har gjort nogle bemærkninger herom i fremsættelsen, men jeg kan her meddele, at ordningen med, at kommunerne overtager arbejdet både med tildelingen og med kontrollen med hele selvbyggervirksomheden, i disse dage er ved at træde i kraft, efter at jeg har forhandlet med repræsentanter for de kommunale organisationer.

I øvrigt er det jo ikke meningen, at, som det ærede medlem siger, det nuværende system skal fortsætte. Den frigivelse, der kommer i forbindelse med dette lovforslag, skal naturligvis fortsættes i den kommende tid. Der er stadig væk datogrænser, der er stadig væk visse arealgrænser, men jeg vil da gerne drøfte disse ting og også, i den udstrækning vi har mulighed derfor, uden at der presses hårdere på arbejdskraftmæssigt, se på disse problemer. Jeg mener imidlertid, at det væsentlige er, at vi gennem et øget byggeri på længere sigt vil være i stand til at frigive, såsnart denne forøgelse af boligbyggeriet viser sig på boligmarkedet.

Må jeg sige til det ærede medlem hr. Hastrup, der opfordrede mig til at fremskynde arbejdet i en række udvalg, at det sker også.

[Boligministeren.]

De fleste af de udvalg, der er nedsat omkring dette område, har fået en meget kort frist til arbejdet. Det udvalg, der består af ejere og lejere, har stort set ikke fået mere end 1 måned til sit arbejde; man var fra begge sider enig om, at det skulle være et hurtigt arbejde, og jeg håber inden længe at have et resultat fra dette udvalg. Det eneste udvalg, om hvilket jeg ikke kan love det ærede medlem at det hurtigt kan afslutte sit arbejde, er målsætningsudvalget; dets arbejde er af så betydeligt omfang, at jeg anser det for vigtigt, at der bliver foretaget en grundig undersøgelse af de mange problemer, det beskæftiger sig med, og jeg synes derfor, man må give dette udvalg den tid, det behøver.

Det ærede medlem hævder, at disse udvalg ikke må forsinke arbejdet, men det kan man da heller ikke sige at de har gjort, for der er ikke gået mange uger, fra kapacitetsudvalget afgav sin betænkning, til dette lovforslag blev fremsat.

Det ærede medlem sagde endvidere, at det øgede byggeri kræver mere kapital, og at presset derfor bliver større. Vi kan endnu ikke vurdere, hvordan forholdet vil blive, men én ting er givet, at foretager vi ikke den begrænsning i lånegrænserne, som dette lovforslag går ud på, vil det øgede byggeri øve et endnu større pres på obligationsmarkedet.

Til sidst var det ærede medlem inde på nogle interessante betragtninger om tilskudsordningerne i forbindelse med huslejetilskud o. s. v., og det ærede medlem citerede den betænkning, der er kommet fra socialministeriet. Jeg er helt enig i, at det er problemer, der må drøftes; dette med huslejetilskuddene kan vi vel komme ind på i forbindelse med huslejelovgivningen, men jeg synes, at det i høj grad ville have interesse, om man i en bredere sammenhæng kunne drøfte de forskellige tilskudsformer, vi har, og samle dem på en sådan måde, at hele ordningen blev mere rationel. Jeg synes, at det i høj grad er værd at overveje.

Jeg tror, jeg kan slutte med disse bemærkninger og sammenfattende sige, at der er jo givet tilsagn om samarbejde; der var også lyspunkter i udtalelserne fra ordførerne, og jeg håber, at disse lyspunkter

stadig vil være til stede, når udvalgsarbejdet går i gang. Der var tilsagn om samarbejde og forhandling, som jeg siger tak for. En række af de rejste spørgsmål kan vi vel drøfte videre i det udvalg, der vil blive nedsat, jeg skal i hvert fald gerne medvirke, men jeg indbyder også partierne i øvrigt til fordomsfrit at gå med i udvalgsarbejdet.

Formanden: Jeg gør såvel de ærede medlemmer som den højtærede minister opmærksom på den interessante paragraf i forretningsordenen for folketinget, der hedder § 11:

„Ved 1. behandling drøftes lovforslaget ud fra principielle synspunkter uden nærmere gennemgang af enkeltsteder.“

Adolph Sørensen: Jeg skal ikke forlænge debatten, men kun i anledning af et par enkelte af ministerens bemærkninger sige, at et par af de citater, den højtærede minister nævnte, viser jo blandt andet, at det er rigtigt, hvad jeg sagde: der er en tyrker-tro på, at vi kun over montagebyggeriet kan øge kapaciteten. Jeg har blot i al beskedenhed prøvet på at dokumentere, at det ikke er nogen helt rigtig tro at bygge på.

Endelig mente den højtærede minister, at jeg skulle have sagt, at det var tendentiøst, at væksten i boligbyggeriet skulle ledes hen i det industrialiserede byggeri. Det har jeg ikke sagt; det, jeg sagde, var, at hvis det var ministerens ønske og kapacitetsudvalgets mål, at væksten i boligbyggeriet alene skulle ledes over på det såkaldte montagebyggeri, så var man inde på noget tendentiøst og på et forkert spor. Det vil jeg altså gerne have berigtiget.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagenes overgang til anden behandling
vedtoges uden afstemning.

Axel Ivan Pedersen: Jeg foreslår, at de to lovforslag henvises til ét udvalg på 17 medlemmer.

Uden forhandling eller afstemning
vedtoges dette forslag.

Formanden: Der er ikke mere at foretage i dette møde.

Folketingets næste møde afholdes tirsdag den 1. december kl. 14³⁰ med følgende dagsorden:

1) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående:*

Forslag til lov om ændring i lov om boligbyggeri

og

forslag til lov om ændring i lov om hypotekforeninger. (Hypotekforeningernes lånegrænse).

2) *Anden behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om beskatning af renteforsikringer m. v.

3) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ekspropriation til udvidelse af bygningsanlæggene på Finseinstitutets ejendom.

4) *Første behandling af:*

Forslag til lov om udvidelse af kontorbygning for verdenssundhedsorganisationen.

5) *Første behandling af:*

Forslag til lov om indfødsrets meddelelse.

6) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om valg til folketinget. (Valglistor m. v.).

7) *Første behandling af:*

Forslag til lov om mineralske råstoffer i Grønland.

8) *Første behandling af:*

Forslag til lov om Grønlands geologiske undersøgelse.

Angående folketingets arbejde de følgende dage i den pågældende uge henviste formanden til den omdelte ugeplan.

Mødet hævet kl. 17¹⁷.

24. møde.

Tirsdag den 1. december kl. 14³⁰.

Formanden: Medlemmer af folketinget Johan Asmussen, Bækgaard, Anne Feldt-Rasmussen, Rimstad og Erik Østergaard har meddelt mig, at de ønsker mundtligt at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning angående sikring af domstolenes uafhængighed m. v.

Medlemmer af folketinget Aksel Larsen, Morten Lange og Skræppenborg-Nielsen har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om ændring i lov om påligningen af indkomst- og formueskat til staten.

Medlem af folketinget Stæhr Johansen har meddelt mig, at han ønsker til handelsministeren at stille følgende spørgsmål:

„På hvilken måde agter handelsministeren at gribe ind over for de mange berettigede klager over mælkeordningen i henhold til lov om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommande spørgetid.

I skrivelse af gårs dato meddeler næstformand Robert Sørensen, at han er villig til fra den 1. december d. å. at regne at indtræde som midlertidigt medlem under den folketingsmand Frode Jakobsen tilståede orlov.

Skriftlig fremsættelse af lovforslag.

Ordføreren for forslagsstillerne (Aksel Larsen): På socialistisk folkepartis vegne skal jeg tillade mig at fremsætte *forslag til lov om ændring i lov om påligningen af indkomst- og formueskat til staten.*

Ændringsforslagene under nr. 1 og 2 tilsigter at forhøje og dermed ajourføre henholdsvis lønmodtagerfradraget og hustrufradraget.

I ligningsloven for 1952 (vedtaget i december 1951) indførtes en bestemmelse om,